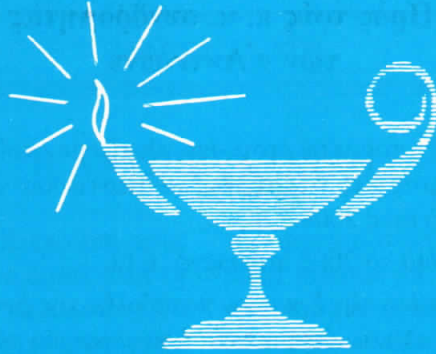

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ—ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ—ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ—ΓΡΑΜΜΑΤΑ—ΤΕΧΝΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

◆ Η ΑΝΤΙΠΕΡΑ ΟΧΘΗ (Γ.Β.Μ.)	65
◆ ΚΡΙΤΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ (Καθηγ. Γεωργίου Μποζώνη)	67
◆ Η ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΟΥ (Β. Κ. Σταθάκη) ..	72
◆ ΔΠΙΛΗ ΓΙΟΡΤΗ (Ποίημα Γ. Βερίτη)	75
◆ ΟΡΑΣΗ ΘΑΝΑΤΟΥ Κ' ΕΝΟΡΑΣΗ ΦΩΤΟΣ (Νικ. Θ. 'Αρβανίτη)	76
◆ Η ΔΟΞΑ ΤΩΝ ΨΑΡΩΝ (Ποίημα Διονυσίου Σολωμού)	79
◆ Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (Γ. Σταθά)	80
◆ ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ «ΜΕΛΕ» (Γεωργ. Σταθοπούλου)	88
◆ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ: ΜΑΘΗΜΑ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ (Πανοριμίτη)	90
◆ ΣΧΟΛΙΑ (Β. Κ. Σταθάκη)	91
◆ ΤΟ ΧΑΝΙ ΤΗΣ ΓΡΑΒΙΑΣ (Ποίημα Γεωργ. Ζαλοκώστα)	92
◆ ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ (Τομ. 'Επικοινωνίας τής Χ.Ε.Ε.)	93
◆ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ	96

ΕΤΟΣ 71οv

ΜΑΡΤΙΟΣ 2008

ΑΡΙΘ. 689

€ 1,20

**Πρὸς τοὺς κ. κ. συνδρομητὰς
τῶν «Ἀκτίνων»**

Μὲ τὴν ἔναρξη τοῦ νέου ἔτους ὑπενθυμίζομε στοὺς φίλους συνεργάτας - συνδρομητὰς μας, τὴν ἀνάγκη νὰ ἀνανεώσουν ἐγκαιρῶς τὴ συνδρομὴ τους γιὰ τὸ ἔτος 2008.

Ἡ συνδρομὴ διὰ τὸ 2008 παραμένει € 12.

Παρακαλοῦμε διὰ τὴν ἐγκαιρον καταβολὴν τῆς συνδρομῆς ὥστε νὰ συνεχίζεται τακτικὰ καὶ ἀπρόσκοπτα ἡ κυκλοφορία τῶν «Ἀκτίνων».

ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΟΥΣ 2008

Ἑσωτερικοῦ: € 12 - Κύπρου: £ 9 - Ἐξωτερικοῦ γενικῶς: € 30

Ἡ συνδρομὴ καταβάλλεται εἰς τὰ γραφεῖα μας Ἀθηνῶν, (ὁδ. Καρύτση 14), Θεσσαλονίκης (Ἀγ. Σοφίας 41). Ἢμπορεῖ ἐπίσης νὰ ἀποστέλλεται διὰ ταχυδρομικῆς ἐπιταγῆς εἰς τὸ Γραφεῖον μας τῶν Ἀθηνῶν (Καρύτση 14 - 105 61 Ἀθήνα).

Εἰδικῶς οἱ συνδρομηταὶ μας τῆς ἐπαρχίας ἡμποροῦν νὰ καταθέτουν τὴν συνδρομὴ τους, ἔναντι κανονικῆς ἀποδείξεως πληρωμῆς, στοὺς ἐθελοντὰς ἀντιπροσώπους ἢ συνεργάτας μας στὶς πόλεις ὅπου ὑπάρχουν.

Οἱ συνδρομηταὶ μας τοῦ ἐξωτερικοῦ ἡμποροῦν νὰ καταθέτουν τὴν συνδρομὴ τους εἰς τὸν λογαριασμὸν μὲ μορφή I.B.A.N. γιὰ ἐμβάσματα τῆς Eurobank μὲ ἀριθμὸ: **GR1102602010000940100366081**.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ (ΙΤΥΣΣΕ)

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

Έτος 71ον

ΜΑΡΤΙΟΣ 2008

Άριθ. 689

Η ΑΝΤΙΠΕΡΑ ΟΧΘΗ

Τὸ πλοίαριο μὲ τὸν Κύριο καὶ τοὺς μαθητές, ποὺ ἐπιχειρεῖ νὰ διαπλεύσῃ τὴ λίμνη, βασανίζεται ἀπὸ τὰ κύματα. Τὸ χτυποῦν ἀλύπητα. Ὁ ἄνεμος σφυρίζει ἀπειλητικός. Δὲν τὸ ἀφήνουν νὰ προχωρήσῃ, γιὰ νὰ φθάσῃ «εἰς τὸ πέραν», στὴν ἀντίπερα ὄχθη. «Ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως συνωμοτοῦν, γιὰ νὰ παρεμποδίσουν τὴν ὁμαλὴ πορεία του. Ὅπως σημειώνει ὁ εὐαγγελιστὴς Μάρκος «γίνεται λαίλαψ ἀνέμου μεγάλη, τὰ δὲ κύματα ἐπέβαλλεν εἰς τὸ πλοῖον, ὥστε ἦδη αὐτὸ βυθίζεσθαί» (Μάρκ. δ' 37).

Εἰκόνα τῆς καθημερινῆς ζωῆς, τῆς ἀτομικῆς, οἰκογενειακῆς, κοινωνικῆς. Εἰκόνα τῆς πορείας τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ γιὰ τὴν προσέγγιση, τὴ συνάντηση τῶν ἀνθρώπων. Τότε τὸ «πέραν», ἡ ἄλλη ὄχθη, ἡ πέραν τῆς λίμνης ἔκτασις, δὲν κατοικεῖτο ἀπὸ ἀνθρώπους ποὺ εἶχαν πιστέψῃ στὸν Χριστό. Καὶ τὰ κύματα ἐμπόδιζαν τὸ πλοῖο νὰ τοὺς πλησιάσῃ. Καὶ σήμερα πόσες δυσκολίες παρεμβάλλονται προκειμένου νὰ γίνῃ αὐτὸ τὸ πλησίασμα ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους ποὺ πιστεύουν καὶ σ' ἐκείνους ποὺ δὲν πιστεύουν! Στὴν ἀντίπερα ὄχθη προσπαθοῦν νὰ περάσουν τὸ μήνυμα τοῦ Εὐαγγελίου οἱ ἱεραπόστολοι σὲ ὅλα

τὰ μῆκη καὶ πλάτη τῆς γῆς. Καὶ τὰ κύματα ὑψώνονται ἀπειλητικά. Ἡ καχυποψία, ὁ φανατισμός, τὸ μίσος ὑψώνουν κύματα, γιὰ νὰ καταποντίσουν καὶ σήμερα τὸ εἰρηνικὸ πλοίαριο τοῦ Ἰησοῦ. Οἱ πιστοὶ καὶ σήμερα καλοῦνται νὰ προχωροῦν στὰ ἔργα τῆς ἀνιδιοτελοῦς ἀγάπης τους συχνὰ ἐν μέσω πειρασμῶν καὶ κινδύνων.

«Ἀντίπερα ὄχθη» παρουσιάζουν σήμερα καὶ οἱ ἄνθρωποι ποὺ ἔχουν γιὰ ἰδεολογία τους τὸν ἀθεϊσμό, φιλοσοφία καὶ ζωὴ τους τὸν ὑλισμό, τακτικὴ τους τὴ συκοφάντηση τῆς ἀλήθειας καὶ τὴν πολεμικὴ κατὰ τῆς πίστεως. «Ἀντίπερα ὄχθη» εἶναι καὶ οἱ προσωπικοὶ μας ἀντίπαλοι ποὺ μᾶς διαβάλλουν καὶ μᾶς συκοφαντοῦν. Πόσοι καὶ πόσοι δημιουργοῦν, χωρὶς λόγο, ἀντίπαλο στρατόπεδο, γιὰ νὰ μᾶς κατηγορήσουν καὶ ὑπονομεύσουν τίς προσπάθειές μας! Καὶ δὲν πρόκειται μονάχα γιὰ τὴν «ἀντίπερα ὄχθη» ποὺ δημιουργοῦν οἱ ἄλλοι, ποὺ τοποθετοῦν, δηλαδή, οἱ ἄλλοι τὸν ἑαυτό τους μὲ τὴν ἐχθρική στάση τους. Πρόκειται καὶ γιὰ τὴν «ἀντίπερα ὄχθη» ποὺ ἐμεῖς οἱ ἴδιοι, ἀπὸ προκαταλήψεις, ἀπὸ θιγμένους ἐγωισμούς, ἀπὸ ἔλλειψη κατανόησης καὶ ἀγάπης, τοποθετοῦμε

πολλούς συνανθρώπους μας. Καί δυσκολευόμαστε νά τοὺς πλησιάσουμε χωρίς σοβαροὺς λόγους. Ἔτσι κοντὰ στὰ κύματα ποὺ ὑψώνει ἡ ἀντίδραση τῶν ἄλλων, ἐρχόμαστε κι ἐμεῖς οἱ ἴδιοι νά ἀνοίξουμε θελλώδεις ἀσκοὺς καί νά δυναμώσουμε τὴν τρικυμία.

***

Ὁ Κύριος, τὸ αἰώνιο παράδειγμα κάθε πιστοῦ, «ἐπέτιμησε τῷ ἀνέμῳ καὶ εἶπε τῇ θαλάσῃ· σιώπα, πεφίμωσο. Καὶ ἐκόπασεν ὁ ἄνεμος, καὶ ἐγένετο γαλήνη μεγάλη» (Μάρκ. δ' 39). Μὲ κυριαρχικὸ πρόσταγμα διέταξε τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως νά ἡρεμήσουν καὶ σταμάτησε ὁ ἄνεμος καὶ γαλήνεψε ἡ θάλασσα. Καὶ δίνει καὶ σήμερα καὶ σὲ κάθε ἐποχὴ σὲ ὅλους τοὺς πιστοὺς τὴ δύναμη νά γαληνεύουν τὰ κύματα τῶν ἀντιδράσεων, τῆς ἔχθρας καὶ τῆς ἀντιπάθειας καὶ νά προχωροῦν στὴν «ἀντίπερα ὄχθη» γιὰ τὴ συνάντηση τοῦ ἄλλου, ποὺ ποτὲ δὲν παύει νά εἶναι εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, ἀδελφὸς τοῦ Χριστοῦ.

Ἄλλωστε ὁ Χριστὸς στὸ πέρασμα τῶν αἰώνων εἶναι ὁ πρῶτος ποὺ κήρυξε τὴν πιὸ μεγάλη ἐπανάσταση, τὴν ἐπανάσταση τῆς ἀγάπης. Ποιὸς ἄλλος πρόφερε τό: «Ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν»; Ὁ λόγος αὐτὸς κατήργησε οὐσιαστικὰ τὴν «ἀντίπερα ὄχθη», τὰ «ἀντίπερα στρατόπεδα». Δὲν ὑπάρχουν γιὰ τὸν Χριστιανὸ ἀντίπαλοι καὶ ἐχθροί. Τὰ χωριστικὰ τείχη ἔχουν γκρεμισθῆ μέσα στὶς καρδιές τῶν πιστῶν. Καὶ ὅταν οἱ ἄλλοι τὰ ὑψώνουν καὶ προκαλοῦν δυσκολίες στὸ πλησίασμα, ὁ Χριστιανὸς καὶ πάλι τὰ γκρεμίζει καὶ προχωρεῖ. Ὁ ὅποιοσδήποτε ἄνθρωπος, ὅσο κι ἂν ἀπο-

μακρύνεται ἀπὸ κοντὰ του, ποτὲ δὲν παύει νά εἶναι «πλησίον» του. Ἔχει πρότυπό του Ἐκείνον ποὺ ἐπάνω στὸν Σταυρὸ «ἤπλωσε τὰς παλάμας καὶ ἤγνωσε τὰ τὸ πρὶν διεστῶτα». Ἐνωσε ὅλες τὶς «ὄχθεις», ἀνατολικές, δυτικές, βόρειες καὶ νότιες. «Αὐτὸς (ὁ Χριστὸς) τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ λύσας, τὴν ἔχθραν ἐν τῇ σαρκὶ αὐτοῦ... ἐλθὼν εὐηγγελίσαστο εἰσηγγὴν ὑμῖν τοῖς μακρὰν καὶ τοῖς ἐγγύς» (Ἐφεσ. 6' 14-17).

***

Αὐτὴ εἶναι ἡ δύναμη ἡ ἀληθινή, ἡ δύναμη τῆς ἀρετῆς, ἡ παντοδυναμία τῆς ἀγάπης, ποὺ νικά τὸν κόσμον καὶ μεταμορφώνει τοὺς ἀνθρώπους. Συναντᾷ τὸ μίσος, τὴν κακότητα, τὴν ἀγνοία, τὴν προκατάληψη καὶ τὰ νικά ὅλα μόνο μὲ τὴν ἀγάπη.

Πάνω στὸ σταυρὸ κανένα θαῦμα ἐντυπωσιακό. Δὲν ἀνασταίνει νεκρούς. Δὲν ἀνορθώνει παραλύτους. Δὲν ἐπιτιμᾷ τὴν θάλασσα. Δὲν ἀνοίγει ὀφθαλμοὺς τυφλῶν. Καὶ ὅμως ἐργάζεται θαυμαστά μέσα στὶς ψυχές. Προκαλεῖ ἐσωτερικοὺς συγκλονισμοὺς καὶ πνευματικὲς μεταστροφές, πιὸ ἰσχυροὺς καὶ ἀπὸ τὸν σεισμό. Συγκλόνησε ψυχές πιὸ σκληρὲς ἀπὸ τὴν πέτρα. Ὁ Σταυρὸς, τὸ ξύλο τῆς ὀδύνης καὶ τῆς ἀδυναμίας ἔγινε ὁ ἐνδοξος θρόνος. Ὁ θρόνος τῆς ἀγάπης καὶ τῆς δυνάμεως.

Ἔτσι μέσα στὶς θύελλες τὸ πλοῖο τοῦ Ἰησοῦ, τῆς Ἐκκλησίας, στὴν πορεία του «εἰς τὸ πέραν» προχωρεῖ σταθερά. «Κλυδωνίζεται ἀλλ' οὐ καταποντίζεται. Χειμάζεται ἀλλὰ νανάγιον οὐχ ὑπομένει» (Χρυσόστομος).

Γ. Β. Μ.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ*

Ἡ κοινωνία ἀντιδιαστέλλεται πρὸς τὸ ἄτομο. Προϋποθέτει πλῆθος ἀνθρώπων ἐν τόπῳ καὶ χρόνῳ ποῦ ἀπασχολοῦνται συνειδητῶς ἢ ψυχολογικῶς ἀσυνειδήτως μὲ τὰ προβλήματα τῆς *ἀνθρωπίνης συμβιώσεως*, ὅπως ἡ χρήση τῆς ὀμιλίας, τῆς ἐργασίας, τῆς συνεργασίας, τῆς παραγωγῆς, τῆς συμμετοχῆς καὶ ἀνταλλαγῆς ὑλικῶν ἀγαθῶν, ποῦ προϋποθέτουν ἀγωνίζεσθαι καὶ ἀνταγωνίζεσθαι. Ἡ περισσότερη χαλαρὰ δομὴ τῆς συμβιώσεως προϋποθέτει κατ' ἔθιμο συμπεριφορὰ καὶ ἀποδοχὴ θεσμῶν, ἐφαρμογὴ στοιχειωδῶν νόμων καὶ ἐκφράζεται μὲ οικονομικὰ διαδικασίες. Ἡ πιὸ ἀύστηρή καὶ οὐσιαστικὴ κοινωνία ἀπαιτεῖ συνειδητότητα, ἐπίγνωση, συναίσθησις εὐθύνης ἐναντι τῶν ἄλλων, ἀμοιβαιότητα εὐγενῶν συναισθημάτων, κοινότητα σκοπῶν καὶ δράσεων. Κάθε κοινωνία δίδει τὴν ἱστορία της.

Ἡ μέθοδος τῆς διερευνήσεως δύναται νὰ εἶναι στατικὴ ὅταν μελετᾶμε τὴν ἑλληνικὴν κοινωνία κατ' αὐτὴν τὴν περίοδο ποῦ ζοῦμε. Ὅμως δύναται νὰ διερευνᾶται ὁ δυναμισμὸς της, ἡ βίωσις τῆς ἱστορίας της καὶ ἡ ἐπίδρασίς της στὴν παρούσα ἐποχὴ καὶ ἡ ἐλπίδα ποῦ τρέφει ὁ ἄνθρωπος γιὰ τὸ μέλλον. Ἡ μέθοδος δύναται νὰ εἶναι ἐξηγητικὴ ἢ ἐρμηνευτικὴ.

Ἡ ἐξήγησις στίς ἐπιστήμες ἀναζητεῖ τοὺς ἀριθμοὺς, σταθμίζει, ὑπολογίζει, χρησιμοποιοῖ τὴν ἐπαγωγὴ δηλαδή ἀπὸ τὶς

ἐπιμέρους παρατηρήσεις συνάγει κανόνες καὶ νόμους καὶ τείνει πρὸς τὴν ἐφαρμογὴ των. Κατ' αὐτὴν τὴν θεώρησις δίδεται ἐμφασις τοῖς αἰτιώδεις συσχετισμοὺς παραγωγῆς καὶ διανομῆς τῶν οικονομικῶν ἀγαθῶν. Ἡ σχολὴ τῆς κεφαλαιοκρατίας μὲ τὸν *Adam Smith*, τὸν *Bentham*, τὸν *John Stuart Mill*, τὸν *Ricardo* ὑπεστήριξε ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐκφράζει τὴν ἐλευθερία του, ὅταν παράγει καὶ ἀπολαμβάνει τὰ ὑλικά ἀγαθὰ. Ἐντεῦθεν ἡ εὐημερία ταυτίζεται μὲ τὴν ἐλευθερία καὶ τὴν εὐτυχία. Ἀπὸ οικονομικὰς ἐξηγήσεις ἀφορμᾶται καὶ ὁ μαρξισμὸς διότι δίνει προτεραιότητα, ἀν μὴ ἀποκλειστικότητα, στὰ ὑλικά ἀγαθὰ καὶ ἄρα τὰ μέσα παραγωγῆς πρέπει νὰ περιέλθουν τοῖς προλετάριοις· ἐντεῦθεν θὰ ἐπέλθει ἐξισορροπία τῶν ἀντιθέσεων μεταξὺ κεφαλαιούχων καὶ ἀπλῶν ἀνθρώπων καὶ ἐντεῦθεν θὰ ὀδηγηθοῦμε στὴν ἀταξικὴν κοινωνία. Δὲν πρόκειται νὰ δαπανήσω τὸν χρόνο μὲ χρῆσις ἐπιχειρημάτων ποῦ δεικνύουν σαφῶς τὴν ἀποτυχία καὶ τῶν δύο συστημάτων κατὰ τὴν διαδρομὴ τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνα.

Παρὰ ταῦτα ὅταν ἐρχομαί στὴν διερεύνησις τῆς συγχρόνου ἑλληνικῆς κοινωνίας, διαπιστώνω ἐξηγητικὴν προσπάθεια κατανοήσεως τῶν συγχρόνων φαινομένων ποῦ συνδέονται μὲ τὴν ἀνάπτυξις καὶ ταυτίζονται μὲ τὴν πρόοδο. Ἐντεῦθεν ἐπιστήμονες καὶ διανοοῦμενοι ἀν δὲν ἀρνοῦνται, τουλάχιστον ὑποτιμοῦν τὸ δημιουργικὸ ἑλληνικὸ παρελθὸν καὶ στρέφουν τὴν προσοχὴ των στὴν πρόοδο μὲ ἀφετηρία τὴν

* Εἰσήγησις εἰς τὴν διημερίδα τῆς «Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημῶν» κατὰ τὸν ἑορτασμὸν τῶν 70 χρόνων ἀπὸ τὴν ἰδρυσί της.

παρούσα κατάσταση. Ἄλλα δύναται νὰ ὑπάρχει παρὸν καὶ προσδοκία πρὸς τὸ μέλλον χωρὶς τὸ παρελθόν; Ὁ Bergson ἔδειξε τὸ ἀτεμάχιστο τοῦ χρόνου. Τὸ παρελθὸν εἰσχωρεῖ στὸ παρὸν καὶ αὐτὸ τείνει στὸ μέλλον.

Ὅμως οἱ φαντασιώσεις εἶναι γνωρίσματα καὶ τοῦ 21ου αἰῶνα. Ὁ ὄρος πρόοδος περιβάλλεται μὲ γοητεία καὶ μεγαλεῖο καὶ ὁ προοδευτικὸς πιστεύει ὅτι ταυτοχρόνως εἶναι δημιουργικὸς. Καὶ ἐπειδὴ ἡ Ἑλλάς ὑστερεῖ σὲ θέματα τεχνολογίας, βιομηχανικῆς παραγωγῆς καὶ ἀντίστοιχης εὐημερίας, εἶναι φυσικὸ νὰ ἀναζητοῦμε τὴν ἐπιστημονικὴ μας θελτίωση στὶς χώρες τῆς Δύσεως. Ἡ ροπή πρὸς μετεκπαίδευση εἶναι ὀρθή, ὅταν εἶναι ὄντως ἐπιστημονικὴ καὶ ὄχι ἀπλῶς μιμητικὴ. Διότι δὲν φέρομε στὴν Ἑλλάδα τὴν τεχνολογικὴ μόνον γνώση, ἀλλὰ ἀκολουθοῦμε μιμητικὰ καὶ τοὺς τρόπους κοινωνικῆς διαδίωξεως, συνήθειες καὶ ἀντιλήψεις καὶ ἀπαράδεκτες μορφές ψυχαγωγίας μὲ «κυλιόμενους λίθους» καὶ «βαρεῖα μέταλλα».

Μᾶς λένε ὅτι ὅλοι οἱ λαοὶ εἶναι ἴδιοι, ἔχουν ἴσα δικαιώματα. Ἡ ἑλληνικότητα εἶναι μύθος, ἡ πατρίδα ἀναχρονισμὸς. Μᾶς τὸ διδάσκουν μὲ βεβαιότητα τὰ σχολικὰ βιβλία, λὲς καὶ ἡ παιδεία ἔχει σκοπὸ τὸν ἀφελληνισμό. Ἄνοιξαμε τὶς στρόφιγγες, ρίξαμε τὰ φράγματα καὶ τώρα πλημμυρίσαμε. Ποδοβολήσαμε τὸν κονιορτὸ καὶ λέμε πὼς δὲν βλέπουμε. Γκρεμίσαμε τοὺς νέους ἀπὸ τ' ἀστέρια στὴν λάσπη καὶ βαφτιστήκαμε μοντέρνοι καὶ μεταμοντέρνοι.

Εἶμαστε μοντέρνοι ἢ ξεριζωμένοι; Μᾶς ταΐζουν μὲ ἄρτον καὶ μᾶς διασκεδάζουν μὲ θεάματα. Ἐπαναλαμβάνουν τὸ *rapem et circenses* τῶν ρωμαίων. Τὸ «ἐπιθυμητικὸ» ὑψώνεται σὲ θεότητα. Ἄλλ' ὅσο πῶς πολὺ ἐπιθυμεῖς τόσο περισσότερο λιμώτεις. Σοῦ προκαλοῦν καθημερινὰ σύγχυση, πού φέρνει ἀνασφάλεια, προκαλεῖ ἄγ-

χος, πού ἐνδύεται φοβίες μὲ πλούσιες φαντασιώσεις, πού ἀπογειώνουν ἀπὸ τὴν πραγματικότητα. Σὲ δελεάζουν, σὲ σύρουν καὶ παρασύρουν νὰ χωθῆς στὴν ἀγέλη γιὰ νὰ βρῆς δῆθεν τὸν ἑαυτὸ σου.

Ἐχω γράφει γιὰ τὸν ἀγελαῖο ἄνθρωπο, πού φαντασιώνεται ὅτι εἶναι ἐλεύθερος, ἐνῶ εἶναι δεσμώτης τῶν συνθημάτων τῶν τυράννων του. Μὲς στὴν φαντασίωσή του ἡ μπόττα τὸν φοβίζει, ἐνῶ ὁ λαμοδέτης τὸν ἐθίζει. Ἡ προπαγάνδα εἶναι πλέον ἀπολύτως πειστικὴ. Χειρίζεται μὲ ἐπιτυχία τὴν ἀποστροφή πού προκαλεῖ ἡ αὐθαιρεσία, ἡ ἐκμετάλλευση, ἡ δουλεία, ἡ κρατικὴ βία. Στὴν θέση των μπαίνει τὸ μαζικὸς πού γίνεται συνώνυμο πρὸς τὸ κοινωνικὸς συναδελφικὸς. Σὲ μαθαίνουν νὰ ἐπικαλῆσαι τὴν ἰσότητα καὶ τὴν δικαιοσύνη, πού τις διεκδικεῖς ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ ποτὲ δὲν τις ζητεῖς ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ σου. Ἄπαιτεῖς διότι πιστεύεις ὅτι ἔχεις πάντοτε δίκαιο. Ἐτοι ἀγωνίζεσαι μὲ τυφλότητα, ἔστω καὶ ἂν δλᾶπτης καὶ καταστρέφης.

Ἡ τυφλότητα καταφαίνεται στὸν αὐτοματισμὸ, πού σὲ ἐθίζει. Μ' εὐκολία ἀνταποκρίνεσαι στοὺς ἐρεθισμοὺς καὶ ἀποδέχεσαι ἄκριτα αὐτὸ πού ἐκείνοι ἐγκρίνουν. Φαίνεται πὼς δὲν εἶναι ὑπερβολικὸς ὁ Orwell, ὅταν παρουσιάζει τὸν «μεγάλου ἀδελφὸ» νὰ πείθῃ ὅτι πόλεμος σημαίνει εἰρήνη, τὸ κακὸ μπορεῖ νὰ εἶναι καλὸ, ἡ ἀλήθεια νὰ χάνεται μέσα στὸ ψέμα. Καὶ ἡ προπαγάνδα εὐρίσκει τὴν τελειότητά της, ὅταν θεωρεῖς δικές σου, τις ιδέες πού σοῦ ἔχουν ὑποβάλλει ἄλλοι. Ἐδῶ κρύβεται ἡ *παγκοσμιοποίηση* μὲ ὑποσχέσεις καὶ φροῦδες ἐλπίδες, μὲ τὴν *coca - cola* καὶ τὴν ὁμοιομορφία, τὸ παραλήρημα τοῦ ψυχαγωγικοῦ ὁμαδισμού, τὸ παιχνίδισμα τῶν εἰκόνων τῆς τηλεοράσεως, τὴν κακὴ χρῆση τοῦ διαδικτύου. Ὁ πλησίον ἔγινε μακρὰν. Χάνεις τὴ θέρμη τῆς ἐπαφῆς. Ὅλα

μέ ταχύτητα και έξ άπαστάσεως. Ἡ έποχή τών φαντασιώσεων, τών μετοχών, και τών όμολόγων. Ἔχεις χαριτιά έχεις πλουτο!

Ἄπ' όσα εξετέθησαν, καθίσταται φανερό ότι ή εξηγητική μέθοδος είναι άρίστη για τίς φυσικές έπιστήμες και την τεχνολογία, αλλά δέν έπαρκει για τόν άνθρωπο και την κοινωνία που υπερβαίνουν τίς διαδικασίες της μηχανοκρατίας. Ἐντεϋθεν οί έπιστήμονες φιλοσοφούν ή αναθέτουν την έπεξεργασία τών άναζητήσεων και τών πορισμάτων στους φιλοσόφους. Ἐντεϋθεν οί έπιστημονικές διερευνήσεις ένδύονται τίς θεωρίες του καπιταλισμοϋ, του μαρξισμοϋ, και κάθε -ισμοϋ. Εύκολα παίρνουν τίς διαδικασίες της προπαγάνδας ως δηθεν έφαρμογής τών έπιστημών. Ἔτσι έρμηνεύεται ή περίφημη *παγκοσμιοποίηση*, ή όποία ύποτιμά τόν άνθρωπο και την νοημοσύνη του σε μία έποχή πολλαπλασιασμοϋ τών σχολείων και τών πανεπιστημίων! Φαίνεται πώς έπαληθεύεται ή κραυγή ένός θεατρικοϋ ήρωα του *Sartre*: Θεέ μου κάνε με σχολήμη κάνε με να μη σκέφτωμαι.

Κατά ταϋτα οϋσιαστική είναι ή μέθοδος της έρμηνείας. Μελετά και ακολουθεϊ τά πορίσματα τών έπιστημών, αλλά προβαίνει και σε διατύπωση της θεωρίας τών άξιών. Χωρίς τίς άξίες που υπερβαίνουν τό *homo oeconomicus* άνθρωπος δέν νοεϊται. Τό «μέγιστον μάθημα» άφορμάται άπό τό συνειδέναι, που έχει διττή κίνηση προς τά έξω και προς τά μέσα. Ὁ σύγχρονος πολιτισμός μάς κινεί συνεχώς προς την έξωστρέφεια. Τι κάνουν οί άλλοι, τι θέλει ή κοινωνία, τι απαιτεϊ ή ήγεσία, ποιες είναι οί δυνατότητες προσαρμογής και άναδείξεως;

Ἡ ύπαρξιακή φιλοσοφία άνέπτυξε έπαρκώς τίς *situations*, τίς καταστάσεις μέσα στις όποίες έμπλέκεσαι και περιορί-

ζεσαι. Οί απαιτήσεις της οικογενείας, του σχολείου, της έργασίας άποτελοϋν κατευθυντήριες γραμμές που όφείλεις να ακολουθήσεις. Αϋτή ή μηχανιστική έπιβολή έπάγεται την έπαναστατικότητα τών νέων τών καλών οικογενειών. Ἐνϋ είχαν τίς εύκαιρίες και την δυνατότητα εύκολα να προχωρήσουν στην ζωή και να κυριαρχήσουν, άρνούντα τά προσφερόμενα άγαθά, καταφεύγουν στον χιπλισμό, τόν άνόητο όμαδισμό, την ήδονή της καταφυγής με την ψευδαίσθηση ότι πραγματώνουν τόν έαυτό τους. Ὁ «ξένος» του *Camus* άποτελεϊ άριστουρηματικό δείγμα του άλλοτριωμένου ανθρώπου, που δέν ξέρει γιατί ζή, άγνοεϊ τόν λόγο που σκοτώνει, οϋτε καταλαβαίνει γιατί δικάζεται και καταδικάζεται. Ἡ ύψιστη άλλοτρίωση είναι ή άχρηστία της λογικής. Ἡ μέγιστη άπώλεια για τούς νέους είναι ή βίωση τών αντίφάσεων που δέν συνειδητοποιοϋν. Πιστεύουν σε μία καλύτερη κοινωνία, αλλά μόνον άπαιτοϋν, διεκδικοϋν και καταστρέφουν. Τούς δώσαμε υλικά άγαθά, εύκολίες στις άπολαύσεις, αλλά τούς στέρησαμε τόν άγώνα για τό νόημα της ζωής.

Παρά ταϋτα πιστεύω στην λειτουργικότητα τών άξιών και τίς δυνατότητες της σιωπηλής έπαναστάσεως, που αλλάζει κυριολεκτικά τόν κόσμο, χωρίς να τό καταλάβης. Και ή σημερινή συνάντηση, αν έχει κάποιο νόημα είναι να έμβαθύνουμε στις οϋσιαστικές διεκδικήσεις μιās σιωπηλής έπαναστάσεως.

Καλή και άξιοπρόσεκτη ή ιστορική μνημόνευση της χριστιανικής κινήσεως, αλλά με την προϋπόθεση της αναλήψεως ευθυνών. Και τώρα έμεις τί κάνομε; Ἐντεϋθεν είναι άναγκαϊός ό προβληματισμός πάνω στη συνείδηση και τίς άξίες, που δέν είναι λέξεις κενές άπό περιεχόμενο, αλλά *ρίζες της ύπάρξεως*. Ἡ συνείδηση έχει κριτική ικανότητα διαχωρισμοϋ του όρθοϋ

ἀπὸ τὸ ἐσφαλμένο, τοῦ ἀληθοῦς ἀπὸ τὸ ψευδές, τοῦ ἐνδιαφέροντος ἀπὸ τὴν ἀδιαφορία. Συνδέεται μὲ τὴν ἐλευθερία, πού στὴν πρώτη φάση τῆς συνίσταται στὴν ὑπερπήδηση ἐμποδίων. Ἡ στροφή πρὸς τὰ μέσα ἀνακαλύπτει ἐπιθυμίες καὶ τάσεις, φαντασιώσεις καὶ συμπλέγματα πού τείνουν νὰ ἀποδιοργανώσουν τὴν συνείδηση.

Μέσα σ' αὐτὴν τὴν ἀλλοτρίωση ἡ συνείδηση ἀλλοιώνεται. Ἀποδέχεται σύμβολα, πού δῆθεν τὴν βοηθοῦν ἐνῶ τὴν ἀποδιοργανώνουν. Ἐντεῦθεν ἀρχίζει στὸν ἄνθρωπο ἡ ἀμφιβολία, ἂν αὐτὰ πού πιστεύει εἶναι ὀρθά. Προχωρεῖ στὴν ἀμφισβήτηση πού ἐνέχει συναισθηματικό, πεισματικό τόνο. Βαίνει στὴν προκατάληψη καὶ ὀλοκληρώνεται μὲ τὸν φανατισμό. Μαχητικὴ ἐμμονὴ στὴν ὑποστήριξη ἰδεῶν πού ἀρνοῦνται τὸν διάλογο καὶ αὐτὴ καθίσταται πρὸ ἀδιάλλακτη, ἂν ὁ ἀμφισβητίας διαισθάνεται ἡ καταλαβαίνει ὅτι ὁ διαλεγόμενος ἔχει περισσότερο δίκαιο.

Φυσικὰ αὐτὴ ἡ τυφλότης ἐγκλείει φόβο, ἀποφυγὴ, διαφυγὴ, ἀλλὰ κυρίως ἀγχος καὶ πλασματικὲς φοβίες πού ἐκφράζονται ὡς νευρώσεις καὶ ψυχώσεις.

Ἀλλὰ καὶ ἡ χριστιανικὴ συνείδηση ἔχει ἰδιαιτέρο προβληματισμὸ μὲ τὴν «περιδεὴ συνείδηση» γιὰ τὴν ὁποία ἔχει κάνει πολὺ σαφεῖς παρατηρήσεις ὁ Καθηγητὴς Τοιριντάνης. Ἀσχολούμεθα μὲ τὸ ἄνηθο καὶ τὸ κύμνο, ἀνησυχούμε ἂν τηροῦμε ἐπαρκῶς τὴν νηστεία, ἂν μετέχωμε στὴν ὥρα τους στὶς ἀκολουθίες. Γενικὰ διαμορφώνεται ἓνας ἠθικὸς τυπικισμὸς, πού καθίσταται *situation* καὶ ἀποκρύπτει τὴν οὐσιαστικότητα τοῦ προβλήματος. Στὴν ἐρώτηση τῆς Σαμαρείτιδος ποῖος τόπος εἶναι ὁ πρὸ κατάλληλος γιὰ τὴν λατρεία τοῦ Θεοῦ πῆρε τὴν ἀπάντηση ὅτι «Πνεῦμα ὁ Θεὸς καὶ τοὺς προσκυνοῦντας Αὐτὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν» (Ἰω. Δ. 24).

Ἐντεῦθεν ἡ συνείδηση ἀναζητεῖ τὴν ἐλευθερίαν τῆς σὲ ὑψηλότερο ἐπίπεδο. Ἔχω γράψει γιὰ τὴν θεωρία τῶν ἀξιῶν, πού ὑποστηρίζω. Τώρα ἀπλῶς ἀναφέρω ὅτι εἶναι κατανοητὴ ἡ διαδικασία τῆς ἐπιθυμίας. Σχετίζεται μὲ τὴν πείνα καὶ τὴν δίψα καὶ τὴν γενετήσια λειτουργικότητα. Φυσικὰ κατὰ τὴν μελέτη τοῦ φαινομένου διαπιστώνω ἐφαρμογὴ τοῦ *κριτηρίου τῆς γνησιότητος*. Τὸ ἔμβιο ὄν ὅταν διψᾷ, δὲν ἀναζητεῖ ὁποιοδήποτε ὑγρὸ, ἀλλὰ τὸ νερὸ πού θὰ ἔλθει ὡς πλήρωση τῆς ἀνάγκης πρὸς ἐξισορρόπηση τῆς λειτουργικότητος τῶν ὀργάνων τοῦ σώματος.

Ἀλλὰ στὸν ἄνθρωπο ἡ ἐπιθυμία ὡς πλήρωση μιᾶς ἀνάγκης ὑπερβαίνει τὴν βιολογικὴ διαδικασία. Ὅταν ὁ ἄνθρωπος συνειδητοποιεῖ μίαν ἐπιθυμία, τὴν καθιστᾷ πόθο πού ἀνταποκρίνεται σὲ κάποιον μῶρφομα τοῦ πολιτισμοῦ. Ἐντεῦθεν ὁ παιδαγωγὸς προκαλεῖ τὰ παιδιά νὰ σχεδιάσουν, νὰ ζωγραφίσουν, νὰ τραγουδήσουν, νὰ χορέψουν καὶ αὐτὰ ἀνταποκρίνονται στὰ ἐρεθίσματα πού ἐκεῖνος τοὺς παρέχει. Ὁ πόθος τότε ἀποβαίνει ἀξία στὴν ἀντιστοιχία τῆς πρὸς ἔκφραση τῆς τέχνης.

Τὸ ἴδιο συμβαίνει μὲ τὸν πόθο πρὸς τὴν ἀλήθεια πού ἐκφράζεται ὡς μάθηση καὶ ἐπιστήμη, τὸν πόθο γιὰ τὸ ἱερὸ πού ἐκδηλώνεται μὲ τὸν βωμὸ καὶ τὴν θρησκεία, τὸν πόθο τῆς συναντήσεως μὲ τὸν ἄλλον πού ἐκφράζεται ὡς κοινωνισμὸς.

Ἐδῶ εὐρίσκεται ἡ δικὴ μας ἐπανάσταση νὰ ἐφαρμόσει καὶ τὰ δύο ἄλλα κριτήρια τῆς *βελτιώσεως* καὶ τῆς *συνθέσεως*. Ὅλα τὰ πράγματα ἐνέχουν τὴν ἐντελέχειά των. Ὁ ἄνθρωπος βιώνει τοὺς σκοποὺς καὶ τείνει πρὸς τὴν πραγμάτωσή των. Γιὰ τὸν χριστιανὸ ἡ βελτίωση προσκτᾷ βαθύτερο περιεχόμενο, ἀφοῦ εἶναι ἀνάταση καὶ «ὁμοίωσις Θεῶν». Ὅπως εἶναι ἀπαραίτητὴ ἡ σύνθεση, ὡς ἐνότητα τοῦ ἐγῶ μὲ τίς ἀξιολογικὲς ἐνέργειές του καὶ ὡς σύνθεση

τῶν ἀξιῶν τοῦ πολιτισμοῦ σὲ ὄργανικὴ ἐνότητα. Σήμερα ὁ πολιτισμὸς ταυτίζεται μὲ τὴν τεχνολογικὴ πρόοδο καὶ ὁ ἄνθρωπος μὲ τὶς οἰκονομικὲς του ἀνάγκες. Νέοι κήρυκες δῆθεν τῆς ἐπιστήμης ποὺ περιορίζουν τὸν ἄνθρωπο στὶς βιολογικὲς του ἀνάγκες καὶ μὲ τὴν ἀθεΐα τους τοῦ κλείνουν τοὺς ὀρίζοντες τοῦ προβληματισμοῦ καὶ τῆς αὐτογνωσίας.

Τώρα ἐρχεται τὸ πρόβλημα τῆς δικῆς μας εὐθύνης. Οἱ ἰδρυτὲς καὶ οἱ συνεχιστὲς τῆς χριστιανικῆς κινήσεως ἐπετέλεσαν σπουδαῖο ἔργο θυσίας καὶ ἀγώνων. Χρειαζόμεθα καὶ ἐμεῖς τὴν ἀναμέτρηση τῆς δικῆς μας εὐθύνης. Ἡ ἐλληνικὴ κοινωνία ἔχει τὴν ἀνάγκη μας, διότι ἀπεμπόλησε τὴν οἰκογένεια, ἐγκατέλειψε τὸ σχολεῖο καὶ περιφρόνησε τὶς δημιουργικὲς κοινότητες.

Τὸ ἐγὼ ὡς ἐγὼ δὲν ὑπάρχει. «**Οὐὰ τῷ ἐνί**», διαπιστώνει ἡ Γραφή. Τὸ πρόσωπο δημιουργεῖται καὶ συνδημιουργεῖται. Ὑπάρχω γιατί ὑπάρχεις ἐσύ. Ὁ διάλογος μὲ τὸ σὺ ποὺ εἶναι καὶ αὐτὸ ἓνα ἐγὼ ἀποτελεῖ τὴν ἀπαρχὴ τῆς νέας σιωπηλῆς ἐπαναστάσεως. Ἡ ἀναζήτηση ὑπεροχῆς, ἡ κεκτημένη θέση, ἡ ὑποτίμηση, ἡ περιφρόνηση ἀπομακρύνουν, δὲν βοηθοῦν τὸν ἄλλον.

Ἄλλωστε ἡ στωϊκὴ φιλοσοφία δὲν ἤξερε τὸν ἄλλον ὡς ἀντικείμενο, ἀλλὰ τὸν ἔβλεπε ὡς *alter ego*. Αὐτὸ ἰσχύει γιὰ τὸν ἄνδρα καὶ τὴν γυναῖκα. Αὐτὴ ἡ πολεμικὴ κατὰ τοῦ γάμου, ὅτι συνθλίβεται ἀπὸ τὴν φθορὸτητα τῆς καθημερινότητας, ἀπὸ τὶς ἀλλεπάλληλες ἀπαιτήσεις, ἀπὸ τὴν περιφρόνηση τοῦ ρομαντισμοῦ, αὐτὸ ἀποτελεῖ μιὰ μεγάλη πλάνη. Ὁ ἄνδρας συναντᾷ τὴν γυναῖκα σὲ περίπτωξη ἀγάπης· αὐτὸ σημαίνει ὅτι ζητῶ ἀπὸ τὸν ἄλλον αὐτὸ ποὺ ἔχει. Γνωρίζεις ὅτι φύλον σημαίνει ἀτέλεια καὶ ἐπομένως ἡ σύνθεση τὸ δύο εἶναι τὸ ἀληθινὸ ἐγὼ. Ὁ δυαδιασμὸς δὲν εἶναι κενὴ λέξη ἀλλὰ διαρκῆς ἀναζήτηση καὶ ἀποκάλυψη τοῦ θησαυροῦ τοῦ ἄλλου. Ἡ ἀπαί-

τηση γίνεται ἀμοιβαιότητα. Σοῦ ζητῶ αὐτὸ ποὺ μπορεῖς, μοῦ προσφέρεις αὐτὸ ποὺ δὲν ἔχω. Βοηθεῖς τὸ σὺ στὶς ἀτέλειες του καὶ σὲ συμπληρώνει στὶς δικές σου ἀτέλειες.

Ἡ ἐνότητα τοῦ ἐγὼ πρὸς τὸ σὺ ἀποτελεῖ τὸν θεμέλιο λίθο τῆς οἰκογένειας. Δὲν γεννοῦν ἀπλῶς παιδιά, ἀλλὰ δημιουργοῦν τὰ παιδιά μέσα στὶς ἀξίες. Ἡ μαιευτικὴ τοῦ Σωκράτη εἶναι πολὺ διαφωτιστικὴ. Ἀποκαλύπτει στὸν ἄλλο τὶς δυνάμεις ἀρετῆς ποὺ ἔχει. Ἡ οἰκογένεια ἔχει παιδεῖα ποὺ συνεχίζεται στὸ σχολεῖο, ποὺ εἶναι μὴ ὀρθογώνιο παιδεῖας καὶ ἀγωγῆς. Ἄν ὁ δάσκαλος εἶναι φορέας ἀξιῶν, γεμίζει τὴν ζωὴ τῶν παιδιῶν μὲ νόημα. Πάει ἡ ἀποστροφή, τὸ μῖσος, ἡ καταστροφικότητα, οἱ καταλήψεις.

Ὡς προέκταση τῆς παιδεῖας προβάλλει τὸ Πανεπιστήμιο ὡς τέμενος τῶν μουσῶν. Τὸ ἄσυλο δὲν εἶναι καταφύγιο ἐγκληματιῶν, ἀλλὰ ἐλεύθερος χῶρος διακινήσεως ἰδεῶν.

Πολλὰ θὰ εἶχα νὰ πῶ γιὰ μιὰ μειωμένη προπαγανδιστῶν τῆς ἀθεΐας, τῆς ἀσυνδοσίας, τῆς ἀναιδείας, τῆς ἀθαιρεσίας, τῆς κακοποιήσεως τῆς γλώσσας καὶ τῆς ἱστορίας ἀπὸ πρόσωπα ποὺ κατέχουν ἐπικαιρὲς θέσεις στὶς τηλεοράσεις, στὶς ἐφημερίδες καὶ τὰ λοιπὰ ἔντυπα. Μήπως ὀφείλεται καὶ στὴ δική μας ἀδράνεια; Εἴμαστε μιὰ κοινότητα μὲ σημαντικὴ ἱστορία. Ἀποφασίζουμε νὰ κάνουμε αὐτοκριτικὴ; Νὰ προδοῦμε σὲ σιωπηλὴ ἐπανάσταση;

Ὑπάρχουν πάντοτε πολλὲς σκέψεις καὶ πολλοὶ σχεδιασμοί. Εἶναι καιρὸς μᾶς νέας πορείας. Εἶναι καιρὸς νὰ ἐπαναστατήσουν καὶ οἱ πνευματικοὶ ἄνθρωποι. «Ἐν καινότητι ζωῆς περιπατήσωμεν».

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΠΟΖΩΝΗΣ
Ὁμότιμ. Καθηγητῆς
τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς
τοῦ Πανεπιστημίου

Η ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΟΥ

Α΄

Ὁ ἄνθρωπος ζεῖ μέσα στοῦ παρόν, μέσα στοῦ παρελθόν καί μέσα στοῦ μέλλον. Τό σύνολο τοῦ παρόντος, ὅπου μέσα ζεῖ ὁ ἄνθρωπος ἀποτελεῖται ἀπό βιώματα πολλαπλά, τὰ ὁποῖα τόν συγκινοῦν καί ρυθμίζουν τήν ζωή του. Ὅμως ὁ,τι ὀνομάζουμε παρόν δέν ἔχει μέσα μας σαφῆ ὅρια, γιατί ἤδη καί γιά τὸ χθές ἐπιστρατεύουμε τή μνήμη μας γιά νά τὸ ξαναζήσουμε. Μὲ τή μνήμη γυρίζουμε στοῦ παρελθόν καί ζοῦμε μέσα σέ αὐτὸ ἕνα μεγάλο μέρος τῆς ζωῆς μας. Ἦδη ἡ καθημερινή μας ζωὴ δέν μπορεῖ νά σταθεῖ στὰ ἄμεσα βιώματά της καί νά περιορισθεῖ σέ αὐτά, ἀλλὰ ἀνατρέχει στοῦ ἄμεσο παρελθόν, στοῦ χθές. Χωρὶς τὸ χθές δέν μπορεῖ νά γίνει λόγος γιά τὸ σήμερον. Ὅμως ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἄνθρωπος γιατί ζεῖ καί μὲ τήν προοπτικὴ τοῦ μέλλοντος. Ὅπως τὸ παρελθόν ἔτσι καί τὸ μέλλον ρυθμίζει τήν ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ μέλλον ὑπάρχει ὡς προσδοκία, ἡ ὁποία ὅμως ἔχει ὡς προϋπόθεση τὸ παρόν καί τὸ παρελθόν. Δέν ὑπάρχει μέλλον χωριστὰ ἀπὸ τὸ παρόν καί τὸ παρελθόν. Καί οἱ τρεῖς αὐτὲς διαστάσεις συνιστοῦν τὸν ἱστορικὸ χρόνον. Ὁ ἄνθρωπος μόνον ἔχει συνείδηση τοῦ χρόνου. Ὁ ἄνθρωπος μόνον εἶναι ἱστορικὸ ὄν. Ἄν τώρα θελήσουμε νά ἀξιολογήσουμε γενικὰ τὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νά στηριχθοῦμε περισσότερο στοῦ παρελθόν του γιατί τὸ παρόν εἶναι πολὺ στενὸ, τὸ δὲ μέλλον, ὡς ἀπλὴ προσδοκία εἶναι ἀδηλο. Γενικῶς ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου καί ὡς συγκεκριμένου ἀτόμου καί ὡς συγκεκριμένου λαοῦ στηρίζεται σὲ ὁ,τι ὀνομάζουμε παράδοση.

Κατόπιν αὐτῶν στὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων

ὡς ἄτομα καί ὡς ἔθνη τίθεται τὸ δίλημμα: συντήρηση ἢ πρόοδος, συντηρητικοὶ ἢ προοδευτικοί. Ἐννοεῖται ὅτι καί οἱ συντηρητικοὶ καί οἱ προοδευτικοὶ ἔχουν τὰ ἐπιχειρήματά τους. Πόση δὲ σημασία ἔχουν τὰ ἐρωτήματα αὐτὰ ἀποδεικνύει τὸ γεγονὸς ὅτι στὴν πολιτικὴ ζωὴ τῶν λαῶν, ὅπως καί στὸν τόπο μας, οἱ τοποθετήσεις ἀλλὰ καί πολλὲς φορὲς καί ἡ ὀνομασία τῶν πολιτικῶν κομμάτων βασίζονται στὴν διάκριση αὐτή: συντήρηση ἢ πρόοδος. Εἶναι ἄξιον παρατηρήσεως ὅτι οἱ νέοι ἄνθρωποι κατὰ κανόνα θέλγονται ἰδιαίτερα, συνεπαίρονται θὰ ἔλεγε κανεῖς ἀπὸ τὸ ὄραμα τοῦ νέου καί τῆς προόδου. Καί τάσσονται μὲ θέρμη στὴν παράταξη τῶν προοδευτικῶν, θέλουν τὴν ἀλλαγὴ, τὴν ἐξέλιξη, τὴν πρόοδο καί μάλιστα χωρὶς ἀργοπορία καί καθυστερήσεις.

Ἐνώπιον αὐτῶν τῶν καταστάσεων καί τῶν διλημμάτων εἶναι ἀπαραίτητο ἕνα ξεκαθάρισμα ἐννοιῶν καί πραγμάτων. Πολλοὶ θεωροῦν αὐτονόητο ὅτι ὅποιαδήποτε ἀλλαγὴ στὴν πορεία τοῦ χρόνου, καί μάλιστα χωρὶς τὴν σύνδεσή της μὲ τὴν παράδοση, εἶναι ταυτόχρονα καί κίνηση προόδου, ἐνῶ κατὰ ἄλλους ὁ σεβασμὸς καί ἡ προστασία τοῦ παρελθόντος, τῆς παραδόσεως εἶναι μία ἐκ τῶν πραγμάτων κατηγορικῆς προσταγῆς. Αὐτὴ ἡ στάση θεμελιώνει ἐπιστήμες ὅπως ἡ Ἱστορία, ἡ Ἀρχαιολογία, ἡ Λαογραφία, ἐγγυᾶται τὴν ἀποταμίευση τῆς πείρας στὴν κοινωνικὴ καί πολιτικὴ πρακτικὴ, στὴν τέχνη καί στὴν τεχνικὴ. Ἐμφανέστατα σήμερον ἡ προστασία τοῦ παρελθόντος, ἐξειδικεύει τὴν μέριμνα ἀρχιτεκτόνων, καί πολεοδόμων, πολυμερίζεται σὲ καινούργιους ἐπιστημονικοὺς κλάδους, ὅπως ἡ Ἄν-

θρωπολογία, ή Λαογραφία, ή Μουσειολογία, ή συντήρηση έργων τέχνης, αρχείων, χειρογράφων, κωδίκων παλαιών βιβλίων.

Ένα από τὰ πολλὰ καινούργια εἶδωλα στὰ ὁποῖα θύει ἡ σύγχρονη ἀνθρωπότητα εἶναι τὸ εἶδωλο τοῦ χρόνου. Καὶ αὐτὴ ἡ εἰδωλολατρεία τοῦ χρόνου ἔχει, ὅπως προηγουμένως ἐθίξαμε, δύο ὄψεις. Ἀπὸ τὴ μία μεριὰ τοῦ συντηρητισμοῦ μὲ τὴν κατάκριση κάθε συγχρόνου καὶ τὸν ἐξωραϊσμό τοῦ παρελθόντος καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ τὸν μοντερνισμό μὲ τὴν προβολὴ τοῦ ἀξιώματος ὅ,τι χρονικὰ νεώτερο εἶναι καὶ ἀναντίρρητα ἀξιολογικὰ καλύτερο.

Β'

Στὴν ἱστορία τῶν λαῶν διακρίνονται ὀρισμένοι λαοί, οἱ ὁποῖοι διαθέτουν μακρὰ καὶ ἐνδοξη κατὰ κανόνα παράδοση. Μεταξὺ τῶν λαῶν αὐτῶν ἀνήκει καὶ τὸ ἑλληνικὸ ἔθνος.

Ἡ παράδοση αὐτὴ ζεῖ μέσα στὸ αἷμα τῆς φυλῆς, δὲν εἶναι βέβαια ἐνιαία, ὅπως δὲν εἶναι ἐνιαία καὶ ἡ ἱστορικὴ τῆς φυλῆς μοῖρα. Ἄν τὸ παρελθὸν τοῦ Ἑλληνισμοῦ φωτίζει μὲ τὴν μακρυνή, ἀλλὰ ἄσβεστο ἀκτινοβολία τοῦ ὀρχαίου κόσμου, πληρέστερα σὲ μᾶς βρίσκεται, ἰσότημος στὴν ἐθνικὴ ἀξία, ἢ κληρονομία τοῦ Βυζαντίου.

Μόνον κοντόφωτοι καὶ μονομερεῖς, μόνον ὅσοι τὴν ἱστορικὴ παράδοση συλλαμβάνουν ἀποκλειστικὰ εἰς ὅ,τι ἀπολιθωμένο καὶ ἀναμικτὸ παρουσιάζει, αὐτοὶ μόνον μπορεῖ νὰ ἐλπίζουν ὅτι θὰ διαγράψουν μὲ βίαιον τρόπο ἢ μὲ τὴν ἀγέρωχο ἀποστροφή τοῦ προσώπου τὸ ἓνα ἀπὸ τὰ δύο. Διότι καὶ οἱ δύο κόσμοι ζοῦν ὄχι πλέον στὶς σελίδες τῆς ἱστορίας, ἀλλὰ ζοῦν μέσα στὴν ψυχὴ τοῦ κάθε Ἑλληνα, καὶ κάθε πολιτισμένου ἀνθρώπου ἀκόμη. Οἱ δύο αὐτὲς παραδόσεις φαίνονται νὰ ἀντιμάχονται πολλὰς φορὲς, ὡς ἀσυμβίβαστοι μεταξὺ τους, ἐφ' ὅσον τὶς ἀντιμετωπίζουμε στὴν μοναδικὴ του ὑπαρξὴ τὴν ἱστορικὴ, εἶναι ὅμως ἐπιδεκτικὲς μεστῆς καὶ γονίμου συνθέσεως, ἐφ' ὅσον τὶς ἀνευρίσκουμε μέσα μας καὶ γύρω μας ὡς

δυνάμεις ζωῆς.

Οἱ πολιτισμοὶ γεννιοῦνται ὁ καθένας σὲ κάποια πατρίδα, σὲ κάποια ἐποχὴ καὶ σὲ κάποιο ἔθνος. Ἐξῶ ἀπὸ αὐτὰ δὲν μπορεῖ νὰ σταθεῖ πολιτισμός. Ὅσο γιὰ τὸν κοσμοπολιτισμὸ εἶναι τὸ ἀποσταμένο ἀποσπῶρι τοῦ κάθε πολιτισμοῦ.

Στὴν προκειμένη περίπτωσι τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους στὴν πολιτικὴ καὶ πνευματικὴ ἱστορία του, ἡ ροὴ εἶναι ἀδιάκοπη. Ὅμως καὶ ἐδῶ μπορεῖ νὰ συλλάβει κανεὶς, σημεῖα τροπῆς, στιγμὲς ποῦ ἡ ἀργὴ μεταβολὴ φθάνει σὲ νέες μορφές. Πρέπει λοιπὸν νὰ δεχθοῦμε τὴν ὑπαρξὴ περιόδων, ἀλλὰ χωρὶς ἀποσαφηνισμένα ὄρια: μέσα στὸ παλαιὸ βρίσκονται σπέρματα τοῦ νέου, μέσα στὸ νέο βρίσκονται ἐπιβιώσεις τοῦ παλαιοῦ.

Ἡ ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος ἀρχίζει ἀπὸ τὸν Μαραθῶνα τὸ ἔτος 490 π.Χ. Μιὰ χούφτα Ἑλληνες ἔσωσαν τότε τὸν κόσμον ἀπὸ τὴν περσικὴν κατάκτηση, τὴν ἀποθέωση τῆς ὑλικῆς δυνάμεως καὶ ὀριοθέτησαν τὰ σύνορα τῆς λόγου καὶ τοῦ μύθου ἢ τῆς μαγείας, τὰ σύνορα τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας. Καὶ ἔρχεται ὕστερα ἡ εἰσβολὴ τῆς ἰδέας τοῦ γιγαντισμοῦ καὶ τοῦ στόμφου μὲ τὶς λεγεῶνες τῆς ρωμαϊκῆς ἀλκῆς. Καὶ ἡ Ἑλλάδα νικημένη μὲ τὸ σίδηρον, ἀμβλύνει καὶ λειαινέει μὲ τὸ πνεῦμα τὴν ἐντυπωσιοθηρικὴν ρητορείαν τοῦ νικητοῦ. Γιὰ νὰ ἀκολουθήσει στὴν συνέχεια ἡ ἀκριτικὴ ἀποστολὴ τοῦ Βυζαντίου ποῦ ἐπὶ χίλια χρόνια προστατεύει τὸν ἑυρωπαϊκὸν πολιτισμὸν καὶ περιφρουρεῖ τὸν χριστιανικὸν ἀνθρωπισμὸν.

Ἡ ἀρχικὴ πανοπερμία τοῦ Βυζαντίου, ὅσο χάνονται οἱ πρὸ μακρυνῆς ἐπαρχίες καὶ τείνει νὰ περιορισθεῖ ἡ αὐτοκρατορία στὸν ἑλληνικὸν χῶρον, γίνεται ὀλοένα ὁμοιογενέστερη. Τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖο τὸ ὁποῖο ἀπὸ ἐνωρὶς εἶχε δώσει τὴν δική του σφραγίδα στὶς ποικίλες φυλὰς ποῦ ἀποτελοῦσαν τὴν βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν ἐπιβάλλεται τώρα πλέον ἐντελῶς. Μετὰ τὸ ἔτος 1261 μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι τὸ Βυζάντιον καὶ ἡ Ἑλλάδα συμπίπτουν. Ἐξ ἄλλου ἡ κατάπτωσις τῆς ἰσχύος τῆς αὐτοκρατορίας ἐξυψώνει τὴν

δύναμη τῆς ἀνατολικῆς Ὁρθοδόξου Λατρείας· μία ἔντονη θρησκευτικὴ ζωὴ χαρακτηρίζει τὸ τέλος τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Γλώσσα, ἦθη, Πίστη τείνουν πρὸς μία ἑλληνικὴ ἐνότητα. Γύρω στὰ χρόνια τῆς ἀλώσεως ἢ συνειδήση τῶν διανοουμένων παρουσιάζεται καθαρὰ ἑλληνικὴ: «ἐσμέν γὰρ οὖν... Ἕλληνες τὸ γένος ὡς ἢ τε φωνὴ καὶ ἡ πάτριος παιδεία μαρτυρεῖ» γράφει ὁ Γεμιστός. Δυὸ ἡμέρες πρὶν τὴν Ἄλωση ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος ὀνομάζει τὴν Πόλη «ἐλπίδα καὶ χαρὰ πάντων τῶν Ἑλλήνων». Ἡ μετάβαση ἀπὸ τὸ Βυζάντιο εἰς τὴν Ἑλλάδα πραγματοποιήθηκε. Καὶ ὅπως μέσα στὸ Βυζάντιο εἶδαμε νὰ γεννιέται ὁ νέος Ἑλληνισμὸς ἔτσι καὶ μέσα στὸν νέο Ἑλληνισμὸ μοροῦμε νὰ παρακολουθήσουμε τὸ Βυζάντιο νὰ συνεχίζει τὴν ζωὴ του.

Γ'

«Τὸ νὰ νιώθεις τὴν καταγωγὴ σου, τὴν συνέχεια τοῦ ἔθνικου ἐγῶ, τὴν ἱστορία ποῦ σοῦ κάνει συνειδητό, ὅσο καὶ νὰ εἶναι, τὸ πέρασμα τοῦ ἔθνους σου μέσα στοὺς αἰῶνες, τὴν γειτονιά σου μὲ τὸ Εἰκοσιένα, μὲ τὴν τουρκοκρατία, μὲ τὸν βυζαντινὸ πολιτισμὸ, μὲ τὰ ἔθιμα τῶν πατέρων σου, μὲ τὴ σκέψη τους μὲ τὸ κράτος τους δὲν εἶναι «προγονοπληξία» εἶναι ἀπλῆ καὶ καλὴ «προγονολατρεία», θύμηση τῶν περασμένων, γνωριμία μὲ τὸν ἑαυτό σου. Καὶ αὐτὴ ἡ προγονολατρεία πρέπει νὰ θρίσκειται, εἶναι ἡ παράδοση χρήσιμη... Ἔθνος χωρὶς παράδοση δὲν ὑπάρχει» (Ἰω. Δραγοῦμης).

Τὸ παρελθὸν τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ, ὅσο καὶ ἂν ὑπνωσε, ἐμψυχώνει τὸ παρὸν καὶ στέκεται ἐλπιδοφόρο καὶ γιὰ τὸ μέλλον. Ἐνωμένοι μαζί τους σαρκικὰ καὶ πνευματικὰ μὲ τὶς προηγουμένες γενεές, τὶς πλέον πρόσφατες τῶν βαλκανικῶν πολέμων καὶ τοῦ βορειοηπειρωτικοῦ ἔπους καλούμεθα νὰ στραφοῦμε στὸ παρελθὸν μας καὶ νὰ ἀντλήσουμε ἀπὸ τὴν θαυμαστὴ του δημιουργία, παίρνοντας μαθήματα καὶ ἀπὸ τὶς ἀδυναμίες του. Ὁφείλουμε κατόπιν νὰ σφυγμομετρήσουμε τὸ παρὸν μας καὶ νὰ τὸ ἐκτι-

μήσουμε διαλεγόμενοι μὲ τὶς προοπτικὲς τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἡ ἐλευθερία μᾶς προσφέρει ἀπέραντες δημιουργικὲς διαστάσεις καὶ δυνατότητες διαλόγου μὲ τὶς νέες ιδέες μας καὶ μὲ τὸ νέο τρόπο ζωῆς ποῦ μᾶς ἐπισκέπτεται. Βέβαια εἴμαστε ἐλεύθεροι καὶ ἐλευθερία σημαίνει δημιουργικὸ προχώρημα. Ὡστόσο οἱ βαθιεῖς ρίζες τοῦ ἑλληνισμοῦ συνιστοῦν τὸ εἶναι μας καὶ ἐλεύθερος δὲν εἶναι ποτὲ ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ἀπαρνιέται τὸ εἶναι του. Δὲν ὑπάρχει πλέον ἀμβολία πῶς ἢ διαλεκτικὴ τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ἰδιαίτερα τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ μὲ τὴ σύγχρονη τάση ζωῆς μπορεῖ νὰ γίνῃ ἀφετηρία δυναμικῆς ἀνασυγκροτήσεως μας καὶ ταυτόχρονα ἐμπλουτισμοῦ μας ἀπὸ τὶς ἐξωελληνικὲς πνευματικὲς καὶ πολιτισμικὲς δημιουργίες. Ἄς μὴ μᾶς διαφεύγει πῶς καὶ ὁ ἀρχαῖος Ἑλληνισμὸς παρέλαβε πολλὰ θετικὰ στοιχεῖα ἀπὸ τοὺς ἀνατολικούς λαοὺς γιὰ νὰ τὰ γονιμοποιήσει καρποφόρα καὶ ρηξικέλευθα. Ἐτοί διεπλάσε μερικὲς ἀξεπέραστες ἀξίες, οἱ ὁποῖες συνιστοῦν τὴ μεγάλη μας παρακαταθήκη καὶ τὴν ἱερὴ πηγὴ ἐμπνεύσεως καὶ δημιουργικότητος Ἀπάργνησὶ τους θὰ σήμαινε παραίτηση ἀπὸ τὴν μεγάλη μας ἱστορικὴ πορεία καὶ ὑποταγὴ σὲ ὅτι, δήποτε, τὸ ὁποῖο ὅσα θετικὰ στοιχεῖα καὶ ἂν παρουσιάζει δὲν θὰ εἶναι ἑλληνικό.

Δ'

Καρποφόρος διάλογος μὲ τὸ παρὸν καὶ μὲ τὸ μέλλον ποῦ θὰ στηρίζεται στὶς μεγάλες μας προοπτικὲς θὰ διαιωνίζει τὴν παρουσία τοῦ Ἑλληνισμοῦ, θὰ τιμᾷ τὴν μνήμη τῶν μαχητῶν ὄλων μας τῶν ἔθνικῶν ἀγῶνων, θὰ δικαιώνει τὶς προσδοκίες τῶν μεγάλων πατέρων τοῦ ἔθνους μας καὶ θὰ μαρτυρεῖ πῶς ἡ νέα Ἑλλάδα παρὰ τὶς δυσκολίες καὶ τὰ προβλήματα τῆς μπορεῖ νὰ ἐμπνέει καὶ νὰ συγκινεῖ καὶ ἄλλους λαοὺς. Ἄν δὲν θέλουμε νὰ εἴμαστε ἀχθοφόροι μεγάλου ὀνόματος καλούμεθα νὰ γινόμαστε ὅλο καὶ πιὸ πολὺ μάρτυρες παντοτινοὶ τῆς ἐλευθερίας, τῆς τιμῆς, τῆς δικαιοσύνης, τοῦ

χρέους. Αὐτὲς ἀκριβῶς τὶς προοπτικὲς ἔχομε τὴν δυνατότητα καὶ τὸ χρέος νὰ ἀξιοποιήσουμε καὶ νὰ ἐμπλουτίσουμε κατὰ τὸ μέτρο τῶν ἱστορικῶν μας δυνατοτήτων. Τὰ ὄρια ὅμως ἐπιβάλλουν τὴν ἱστορικὴ αὐτοδέσμευση, μία αὐτοδέσμευση ἢ ὁποία θὰ τιμᾷ τὶς πανανθρώπινες ἀνεγνωρισμένες ἀξίες τοῦ μεγάλου Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ, τοῦ Πολιτισμοῦ ὁ ὁποῖος ἐνυπάρχει στὰ θεμέλια κάθε ἀξίας τοῦ ἀνθρώπου δημιουργίας.

«Ὁ πιστὸς τοῦ καιροῦ μας πρέπει νὰ καταλάβει τὴν εὐθύνη του, νὰ γίνῃ στοιχεῖο ἐξυγιάνσεως τῆς σημερινῆς ἐλληνικῆς κοινωνίας. Καὶ αὐτὸ δὲν θὰ γίνῃ μόνον μὲ τὴν «ἀθαμβίην» καὶ «ἀταραξίην» ἀλλὰ μὲ τὸν ἀγῶνα καὶ τὴ θυσία. Ὁ πιστὸς πρέπει μπροστὰ στὶς εὐθύνες του νὰ τινάξει ἀπὸ μέσα του κάθε ραστώνη καὶ νὰ ἀγωνισθεῖ τὸν καλὸν ἀγῶνα τῆς πίστεως, νὰ τὸν ἀγωνισθεῖ μὲ τρία ὄπλα: «τὴν μελέτη, τὸν κόπο, τὴν θυσία. Ἄλλοιῶς θὰ εἶναι ἄχρηστος καὶ δὲν τὸν σώζει κανένα «ἀνηθο καὶ ἡδύοσμο καὶ κύμινο». (Ἀλεξ. Τσιριντάνη: «Ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες» ἐκδόσεις Συζήτησις σελ. 151).

Τὸ σήμερον τοῦ Ἑλληνισμοῦ χαρακτηρίζεται, ὑπερβολικὰ ἴσως, ἀπὸ πολλοὺς ὡς ἐποχὴ παρακμῆς. Δὲν ἔχει σημασία τὸ μέ-

γεθος τῆς παρακμῆς, ὅσο καὶ ἂν εἶναι ἀνησυχητικό. Πρωτεύει τὸ μήνυμα τῶν ὑποθηκῶν τῶν μεγάλων μας στιγμῶν, ἐνδιαφέρει κυρίως ἢ δύναμη ἀντιστάσεως ἐναντίον στοὺς πειρασμοὺς ἱστορικῆς παραπτώσεως ἀπὸ τὸ μεγάλο μας χρέος. Εἴμαστε ὅπως-δήποτε σὲ θέση νὰ ἀκροασθοῦμε τὴν φωνὴ τοῦ προσφάτου καὶ τοῦ ἀπωτέρου παρελθόντος μας. Αὐτὴ ἡ δυνατότητα δὲν εἶναι μόνον κεφαλαιώδους σημασίας, ἀλλὰ καὶ ἐλπιδοφόρος συνάμα. Ὁ Ἑλληνισμὸς πού ξεπερνάει τὰ γεωγραφικὰ μας σύνορα, γιὰ νὰ ἀγκαλιάσει καὶ νὰ καλλύνει τὶς ἀναμονὲς καὶ ἄλλων λαῶν εἶναι ἀνεξάντλητος ὡς μαρτυρία Πνεύματος καὶ Ἐλευθερίας, ὡς ὑπεύθυνη δηλαδὴ ἱστορικὴ ὁδοιοπορία. Ποιὸς κοσμημένος μὲ θεῖες δωρεὲς ὁδοιπόρος θὰ κατέθετε τὴν βακτηρία του γιὰ νὰ συνθηκολογήσῃ μὲ τὴν ναχέλεια καὶ τὸν ἐκφυλισμό. Ἀλίμονο τότε ἢ πικρὴ δοκιμασία θὰ διαρκεῖ, μὰ ἢ διάρκειά της θὰ πιστοποιεῖ τὰ ψήγματα τῆς οἰκουμενικῆς προσφορᾶς τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Αὐτὴ ἡ πιστοποίηση λειτουργεῖ ὡς ἐλπιδοφόρος πληροφορία καὶ στοὺς ἐσχάτους ἀπογόνους, σὲ μᾶς τοὺς σύγχρονους Ἕλληνες.

ΒΑΣ. Κ. ΣΤΑΘΑΚΗΣ

ΔΙΠΛΗ ΓΙΟΡΤΗ

*Χαρῆτ', ἀδέλφια, τὴ μεγάλη μας γιορτή.
Εἶν' ἢ γιορτὴ τῆς πίστεως καὶ τῆς λευτεριᾶς
καὶ προμνητὸν τὸν ἐρχομὸ τοῦ Λυτρωτῆ
καὶ τῶν προγόνων διαλαλεῖ τὴν ἀρετή.*

*Αὐτὴ τὴ μέρα λάμπει ὁ ἥλιος πρὸ γλυκά.
Τὸ «χαῖρε» ψάλλουν τὰ οὐράνια πρὸς τὴ γῆ,
κι ἀντιλαλοῦνε τὰ βουνὰ τὰ ἐλληνικὰ
καὶ στὶς ψυχὲς ξυπνοῦν τὴν πίστη πού νικᾷ.*

Γ. ΒΕΡΙΤΗΣ

ΟΡΑΣΗ ΘΑΝΑΤΟΥ Κ' ΕΝΟΡΑΣΗ ΦΩΤΟΣ

«Χαλεπὸν μὲν φόβον ἀγάπη κεράσαι»
Πατριάρχης Φώτιος

Ἡ πατερικὴ θεωρία καὶ πρακτικὴ, ὅπως καὶ ἡ ἀρχαιοελληνικὴ σκέψη, πιστεύουν πῶς ὁ ἄνθρωπος φτάνει στὴν τελείωση ὅταν καθημερινὰ θυμᾶται τὸ θάνατο. Ζεῖ σὰν νὰ πρόκειται νὰ πεθάνει αὐριο καὶ πολιτεύεται σὰν νὰ ζοῦσε αἰώνια. Μνήμη θανάτου, ἡ μεγάλῃ ἐπιταγὴ!

«Ἀγρυπνεῖτε οὖν ἐν παντὶ καιρῷ δεόμενοι ἵνα καταξιωθῆτε... σταθῆναι ἐμπροσθεν τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου»¹.

Μὲ τοῦτο τὸ μεγάλο ἐφόδιο, τὴ μνήμη θανάτου, ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ φτάσει ἄφοβα μπροστὰ στὸ Μεγάλο Δικαστήριο. Ἐκεῖ, στὴν Κοιλιάδα τοῦ Ἰωσαφάτ. Στὸν τόπο τῆς ἐσχάτης Κρίσης!

Ὁ Διονύσιος Σολωμός, ὁ ἔθνικὸς ποιητῆς τῶν Ἑλλήνων, στὸν «Κριτικὸ» του ἔχει γράψει τούτους τοὺς βεβαιωτικὸς στίχους: «Μὴν εἶδατε τὴν ὁμορφιά πού τὴν Κοιλιάδα ἀγιάζει;... / Καπνὸς δὲ μένει ἀπὸ τὴ γῆ, νιὸς οὐρανοῦ ἐγίνει...»². Ὁ Κωνσταντῖνος Τσάτσος στὸ βιβλίο του «Ἀποχαιρετισμὸς» ὑπογραμμίζει: «Ἡ ἀπουσία τῆς ὑπάρξεως - ὁ θάνατος- δὲν πονᾷ. Πονᾷ τὸ θνήσκειν, ἡ μετάβαση τῆς συνείδησης στὸ μηδέν».

Οἱ Ἀγωνιστὲς τῆς Ἐθνεγερσίας τοῦ 1821, καὶ γενικότερα οἱ Ἀγωνιστὲς τῆς Λευτεριᾶς, εἶχαν καθημερινὴ ὄραση τοῦ θανάτου καὶ σύγκαира ἐνόραση τοῦ Φωτός. Ποτὲ μετάβαση στὸ μηδέν! Ἡ εὐχὴ «καλὸ βόλι» ἦταν ἀρνηση τοῦ θανάτου, τῆς ἀπουσίας τῆς ὑπάρξεως! Τὴν συνόδευαν ἐνσυνείδητα μὲ τὴν εὐχὴ «Καλὴ Ἀνάσταση»!...

Ὁ ἔθνικὸς μας ποιητῆς, ὁ Σολωμός,

παρασταίνει τὴν ἀρνηση τοῦ θνήσκειν ὡς φλογώδη λάμψη, ὡς ἐνόραση τοῦ Φωτός:

*Λάμπριν ἔχει ὅλη φλογώδη
χεῖλος, μέτωπο, ὀφθαλμοῦς
φῶς τὸ χέρι, φῶς τὸ πόδι
κι ὅλα γύρω σου εἶναι φῶς!*

Αὐτὴν τὴν Ἐλευθερία - Ἀλήθεια ὄραματίζονταν οἱ Ἀγωνιστὲς. Αὐτὴ τοὺς εἶχε λευτερώσει ἀπὸ τὸ φόβο τοῦ θανάτου. Γνωρίζανε γκαρδιακὰ τὴν ἐπιταγὴ τ' Οὐρανοῦ: «γνώσεσθε τὴν ἀλήθειαν καὶ ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς»³.

Ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης εἶχε συνείδηση αὐτῆς τῆς ἀλήθειας ὅταν λέει στ' ἀπομνημονεύματά του: «Μιὰ φορὰ ἐβαπτισθήκαμεν μὲ τὸ λάδι, βαπτιζόμεθα καὶ μίαν μὲ αἷμα καὶ ἄλλη μίαν διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος μας»⁴. Ὁ Μακρυγιάννης μᾶς βεβαιώνει ὅτι χόρευαν μπροστὰ στὸ θάνατο, κι' ὅτι μόνο «οἱ κιοτῆδες φοβήθηκαν, οἱ ἀντρεῖοι χόρευαν εἰς τὴν Καλαμάτα κι' ἄλλου».

Ἄς θυμηθοῦμι' ἐδῶ καὶ τὸ χορὸ τοῦ Ζαλόγγου: «Τέτοιον πῆδημα δὲν εἶδαν / οὔτε γάμοι οὔτε χαρές», μᾶς βεβαιώνει ὁ Σολωμός.

Τὸν καιρὸ τῆς Μεγάλῃς Νύχτας, πού ὅλα «τά' σκιαζε ἡ φοβέρα / καὶ τὰ πλάκωνε ἡ σκλαβιά»⁵, οἱ σκλαβωμένοι ζοῦσαν ὄχι μόνο μὲ μνήμη θανάτου ἀλλὰ μὲ τὸν ἴδιο τὸ θάνατο. «Ὁ Κεχαγιᾶς ἄρχισε νὰ παλουκῶνει τοὺς Χριστιανοὺς διὰ νὰ δώσει φόβον εἰς τὸν κόσμον»⁶ ἀφηγεῖται ὁ Θ. Κολοκοτρώνης. Ἦταν τότε πού «ἦλθε τὸ συνοδικό

καὶ τὸ φερμάνι»⁹ νὰ χαλαστοῦν ὅλοι οἱ Κολοκοτρωναῖοι. Κάπου 150 ὄλο τ' ἀσκέρι!

Ἡ πείνα καὶ ὁ κατατρεγμὸς ἦταν οἱ μόνιμοι διῶχτες του. Τὸ «ἀφοριστικὸ» τρόμαζε τοὺς Χριστιανοὺς. Κ' ἡ καταδίωξη ἔγιν' ἀσταμάτητη. «Οἱ γυναῖκες τοῦ χωριοῦ μᾶς ἐγνώρισαν καὶ εὐθὺς ἔδωκαν παντοῦ τὴν εἶδησαν, ὅτι: «ἐδῶθε πάγει ὁ Κολοκοτρώνης», καὶ μᾶς ἐπῆραν κυνηγώντας», ἀφηγεῖται ὁ Γέρος τοῦ Μοριά¹⁰. Ἀρπαχτὰ τρώγανε, σὰν τὸν καιρὸ τῆς Ἐξόδου. «Τὸ ψωμί μᾶς ἔπεσε στὴν καρδιά καὶ δὲν ἤμπορούσαμε νὰ περπατήσουμε»¹¹.

Ἔτσι σκόρπισε τὸ Κολοκοτρωναῖικο ἀσκέρι, «λέγοντες ὅ ἕνας τὸν ἄλλον: καλὴ ἀντάμωση εἰς τὸν κόσμον τὸν ἄλλον»¹².

***

Ὁ Θάνατος ἀκολουθοῦσε παντοῦ τὸ ραγιά. Ἀπὸ τότε ποὺ πάρθηκε ἡ Πόλη. Ὁ Ρήγας Φεραῖος (Βελεστινλής, ὑπογραφότανε) εἶχε γράψει στὸ «Θουρίό» του: «Τί σ' ὠφελεῖ ἂν ζήσης καὶ εἶσαι στὴ σκλαδιά; / Στοχάσου πὼς σέ ψένουν καθ' ὄραν στὴ φωτιά»¹³. Τὸ ἴδιο ἐρώτημα διατυπώνει κάπου δυὸ αἰῶνες ἀργότερα ὁ Κωνσταντῖνος Τσάτσος: «Τί νόημα ἔχει νὰ ζῶ; Θὰ εἶχε νόημα ἂν ἡ ζωὴ μου εἶχε κάποια ἀξία»¹⁴. Ὁμως ἡ ζωὴ τῶν σκλαβωμένων εἶχε τὴν ἀξία τῆς ἐνόρασης τοῦ Φωτός. Καρτεροῦσαν τὴ Λευτεριά καὶ τὴν Ἀνάσταση! Καὶ πίστευαν στὴν ἔλευσὴ τους. Ὁ λόγος τοῦ Κολοκοτρώνη, ὅτι ὁ Θεὸς ὑπέγραψε τὴ Λευτεριά τῆς Ἑλλάδας καὶ δὲν μπορεῖ νὰ πάρει πίσω τὴν ὑπογραφή του, αὐτὸ φανερώνει.

Ἡ πίστη στὸ Θεὸ ἦταν ἡ κινουσα δύναμη. Χωρὶς αὐτὴν δὲν θὰ γινόταν τίποτα. Βεβαιότητα καὶ τῶν φιλοσόφων! «Μόλις ἐγκαταλείψεις τὸ χῶρο τῆς θρησκευτικῆς πίστεως, τὸν Θεό, γράφει ὁ Κ. Τσάτσος, πέφτεις σὲ αὐτὴ τὴ δραματικὴ ἀπορία ἢ στὴν τραγικὴ ἀπάντησι: «Ὅτι τὸ πᾶν δὲν εἶναι τίποτε»¹⁵. Ὁμως ἡ Λευτεριά ἦταν τὸ πᾶν!

Τὴν ἀξία στὴν ἐνόραση τοῦ Φωτὸς θὰ

τὴν ὁμολογήσει στὰ στερνά του ὁ Τσάτσος: «Ὅταν εἶμαι συνεπαρμένος ἀπὸ φιλοσοφικούς στοχασμούς καταφεύγω στὸν Ἰωάννη. Ὁ Παῦλος εἶναι ἕνας ἐμψυχωτὴς μου». Διάβαζε σχεδὸν συνεχῶς Καινὴ Διαθήκη. Καὶ ἡ Ἁγία Γραφή δὲν ἔλειπε ἀπὸ τὸ προσκέφαλό του¹⁶.

«Μόνον οἱ ἀποφασισμένοι νικοῦν», ὑπογραμμίζει ὁ Κ. Τσάτσος. Καὶ οἱ Ἀγωνιστὲς τῆς Ἐθνεγεροσίας ἦταν ἀποφασισμένοι νὰ πεθάνουν γιὰ τὴ λευτεριά καὶ τὴν ἀλήθεια. Ἡ παλληκαριά τους νίκησε «τοὺς μυωπικούς καὶ στενόκαρδους ὑπολογισμούς». Καὶ ἡ ἀνδρεία παραμέρισε τοὺς ὑπολογιστὲς. «Μέ τὴν ἀνδρεία παραμερίζονται οἱ πονηροί»¹⁷. Μόνον «οἱ τύραννοι φοβοῦνται νὰ πεθάνουν σὰν παλληκαρία», ὑπογραμμίζει ὁ Μακρυγιάννης¹⁸.

Οἱ Ἀγωνιστὲς εἶχαν συνείδηση τῆς Ἑλληνικότητας. Ἡ ἱστορικὴ διαδρομὴ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἦταν παροῦσα μέσα τους. Αὐτὸ τοὺς χάριζε τὴν ἐνόραση τοῦ Φωτός, τὴν προοπτικὴ γιὰ τὸ μέλλον. «Τὸ παρελθὸν ποὺ ἐπιβεβαιώνει τὸ παρόν, εἶναι κάτι τὸ ζωντανὸ καὶ ἀπαραίτητο γιὰ νὰ ἐπιτύχωμε, ὥστε ἡ ζωὴ μας καὶ ὁ πολιτισμὸς μας νὰ μὴ στηρίζονται μόνον στὴν παροῦσα στιγμή», ὑπογραμμίζει ὁ Καθηγητὴς Ἀλέξανδρος Τσιριντάνης¹⁹.

Οἱ Ἀγωνιστὲς γράφανε τὸ ἔπος τῆς Ἐθνεγεροσίας, ποὺ ἀναδύθηκε ὄχι μόνον ἀπὸ τὸ μεγαλειῶδες καὶ τὸ σοφὸ, ἀλλὰ «καὶ ἀπὸ τὴν μικρότητα, ἀπὸ τὸ ἐγγλημα, ἀπὸ τὴν κακία, καὶ σὲ καταπληκτικὴ ἔκταση ἀπὸ τὴ μωρία»²⁰. Ἡ Ἱστορία τοῦ Ἀγῶνα εἶναι γεμάτη ἀπὸ τέτοιες μικρότητες. Ἀπὸ τὴν ἐθνοκτόνο Διχόνοια ὡς τὶς δολοφονίες, τὶς χωσιές, τὶς φυλακίσεις τῶν Ἀγωνιστῶν, τὴν περιφρόνηση τῆ δική τους καὶ τῶν οἰκογενειῶν τους, τὴν καταφρόνηση τῶν ὀρφανῶν τοῦ Ἀγῶνα.

Ὁ φθόνος εἶχε φέρει τὴν καταστροφὴ. Οἱ φθονοῦντες καὶ οἱ πονηροὶ εἶχαν κλείσει τ' αὐτιά τους στὴν προτροπὴ τοῦ Σολω-

μοῦ: «Ἀπὸ στόμα ὁποῦ φθοναίει, / παλλη-
κάρια, ἄς μὴν πωθεῖ, / πὼς τὸ χέρι σας κτυ-
πάει / τοῦ ἀδελφοῦ τὴν κεφαλή... / Στὸ αἷμα
αὐτό, ποῦ δὲν πονεῖτε / γιὰ πατρίδα, γιὰ
θηροκειά, / σᾶς ὀρκίζω ἀγκαλιασθῆτε, / σὰν
ἀδέλφια γκαρδιακά»²¹. Ἄν εἶχαν ἀκούσει
τὴ φωνὴ τῆς Πατρίδας, δὲν θὰ θριάμβευε ἡ
βαρβαροκρατία, δὲν θὰ κλειναν πολλὰ μο-
ναστήρια καὶ ἡ παιδεία τοῦ ἔθνους δὲν θὰ
τραμπαλιζόταν στὴν ἀμφισβήτηση καὶ τὴν
ἀθεΐα.

***

Τὸ ὄνειρο τοῦ «ραγιᾶ» νὰ διδάσκονται
τὰ παιδιά τοῦ ἔθνους «ὄχι σ' ἀχερῶνες καὶ
καταγῆς, μὰ σὲ σχολεῖα μεγάλα... στὸ με-
γάλο σχολεῖο τῆς λευτεριάς»²² θὰ γινόταν
πραγματικότητα. Κυρίως θὰ εἶχε ἀποφευ-
χθεῖ ὁ ἐμφύλιος σπαραγμός. Τὸ σιγήπυρο
τῆς Διχόνοιας θὰ εἶχε καταφρονηθεῖ. Ὁ
λόγος τοῦ Μακρυγιάννη θὰ εἶχε ἀκουστεῖ
παντοῦ: «κρέας διὰ ἐμφύλιον πόλεμον δὲν
πουλῶ»²³. Ὁ Κολοκοτρῶνης κι ὁ Παλαπού-
τας δὲν θὰ καταδικαζόντανε σὲ θάνατο,
οὔτε θὰ ρίχνονταν στὸ σκοτάδι τοῦ Παλα-
μηδίου ὅταν τοὺς χαρίστηκε ἡ ζωὴ. Κι ὁ
Μπραῦμης δὲν θὰ ξανασκλάβωνε τὸ Μοριά
οὔτε θὰ χάλαγε τὸ Μεσολόγγι.

Ὁ Σαλώνων Ἡσαΐας, ὁ φλογερὸς Δε-
σπότης τῆς Ἄμφισσας, εἶδε κατὰματα τὸ
θάνατο στὴ μάχη τῆς Ἀλαμάνας. Καὶ τὸν
ἀγκάλιασε! Ὁ Μακρυγιάννης ζητάει νὰ
θυμᾶται καὶ νὰ λαμπρύνει ἡ Πατρίδα «ἐκεῖ-
νους ὅπου πρωτοθυσιάστηκαν εἰς τὴ Ἀλα-
μάνα, πολεμώντας μὲ τὴ δύναμη Τούρ-
κων». Ἀλλὰ «κι ἐκείνους ὁποῦ ἀποφασί-
στηκαν καὶ κλείστηκαν σὲ μιὰν μαντρούλα
μὲ πλίθες, ἀδύνατη, εἰς τὸ χάνι τῆς Γρα-
βιάς, κι ἐκείνους ὁποῦ λώσανε τὴ Τουρ-
κιά καὶ πασάδες εἰς τὰ Βασιλικά, κι ἐκεῖ-
νους ὅπου ἀγωνίστηκαν σὰν λιοντάρια εἰς
τὴν Λαγκάδα τοῦ Μακρυνόρου...»²⁴.

Πατρίδα, νὰ θυμᾶσαι ἀκόμα καὶ νὰ λα-
μπρύνεις ὅλους ἐκείνους ποῦ ἀντικρύσανε

τὸ θάνατο καὶ δὲν τὸν ἀποφύγανε, ὅπως
τοὺς Ἐθνομάρτυρες στὸ Κούγκι, στὸ Ἀρ-
κάδι, στὸ Ζάλογγο, σὲ ὅποιο μαρτυρικὸ
τόπο τῆς Ἑλλάδας!...

Νὰ θυμᾶσαι καὶ νὰ λαμπρύνεις Πατρί-
δα τοὺς πρωτομάρτυρες τῆς Λευτεριάς ποῦ
εἶδαν καταπρόσωπο τὸ θάνατο καὶ θυσιά-
στηκαν γιὰ τὴν τιμὴ καὶ τὴ λευτεριά σου.
Καὶ πρῶτα τὸν Πατριάρχη Γρηγόριο τὸν
Ε' καὶ τοὺς Συνοδικούς του. Τοὺς σφαγια-
σθέντες Ποιμένες στὴν Τριπολιτσά, τὸν
Γρηγόριο Μεθώνης ποῦ ἔσθησε στὸ Μπούρ-
τζι, καὶ τόσους ἄλλους. Στὸ πρόσωπο τοῦ
Πατριάρχη μνημόνευε καὶ λάμπρυνε ὅλους
τοὺς Μάρτυρες τοῦ Γένους, ὅπως τὸ κρά-
ζει ὁ Διονύσιος Σολωμός:

*Ὅλοι κλαύστε ἀποθαμένους
ὁ ἀρχηγὸς τῆς Ἐκκλησίας
κλαύστε, κλαύστε κρημασμένους
ὡσὰν νὰ τανε φονιάς»²⁵.*

Ἄκουσε καὶ τοῦτο τὸ λόγο τοῦ Μακρυ-
γιάννη: «Πατρίς, νὰ μακαρίζεις γενικῶς
ὅλους τοὺς Ἕλληνες, ὅτι θυσιάστηκαν διὰ
σένα νὰ σ' ἀναστήσουνε...»²⁶. Ἐκεῖ, στὴν
Πνύκα ἀφρουργάσου Νεοέλληνα, σημερι-
νὴ πατρίδα, τὸ λόγο τοῦ Κολοκοτρῶνη:
«Ὅταν ἀποφασίσαμε νὰ κάμομε τὴν Ἐπα-
νάσταση, δὲν ἐσυλλογισθίκαμε, οὔτε πόσοι
εἴμεθα, οὔτε πὼς δὲν ἔχομε ἄρματα... ἀλλά,
ὡς μία βροχὴ, ἔπεσε εἰς ὅλους μας ἡ ἐπιθυ-
μία τῆς ἐλευθερίας μας, καὶ ὅλοι, καὶ οἱ
κληρικοί, καὶ οἱ προεστοί, καὶ οἱ καπετα-
ναῖοι, καὶ οἱ πεπαιδευμένοι, καὶ οἱ ἔμπο-
ροι, μικροὶ καὶ μεγάλοι, ὅλοι ἐσυμφωνήσα-
με εἰς αὐτὸ τὸ σκοπὸ, καὶ ἐκάμαμε τὴν
Ἐπανάσταση»²⁷.

***

Ἕνας ἀπόγονος ἀπὸ «τὸ βασιλεῖο τοῦ
Μίνωος», ἀπὸ τὴν Κρήτη, ὡς λέει ὁ ἴδιος,
διαλαλεῖ: «Ἀγάπη εἶναι θάνατος, θάνατος
γέννησις πνεύματος. Ἀποθνήσκει ἡ ὕλη, ζεῖ
τὸ πνεῦμα... ὁ ἐρωτευμένος τὴν ἀλήθεια
πρέπει νὰ εἶναι πάντοτε ἔτοιμος νὰ θυσια-

σθει δια τὴν ἐπιθυμία του, ἡ θυσία του εἶ-
ναι θρίαμβος.... Ὁ θάνατος εἶναι προᾶξις τοῦ
πνεύματος, καταστρέφεται τὸ σῶμα, ἀλλὰ
πνευματίζεται ὁ κόσμος»²⁸.

Ναί! «ἐὰν μὴ ὁ κόκκος τοῦ αἵτου πε-
σῶν εἰς τὴν γῆν ἀποθάνῃ, αὐτὸς μόνος μέ-
νει ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ, πολὺν καρπὸν φέρει»²⁹.
Καὶ οἱ Ἐθνομάρτυρες τοῦ Εἰκοσιένα, κί-
ταξαν κατάματα τὸ θάνατο καὶ κάρπισαν
τὴ Λευτεριά! Ἡ ἐνόραση τοῦ Φωτὸς τοὺς
ἄνοιξε διάπλατα τὶς ὀλόχρυσες θύρες γιὰ
τὴν γλυκιὰν ἐλπίδα³⁰. Τὸ καρδιοχτύπι τους
γιὰ *Καλὴ Ἀνάσταση* τ' ἀφουγκράστηκε ὁ
Θεός!...

ΝΙΚΟΣ Θ. ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ

Παραπομπές - Σημειώσεις:

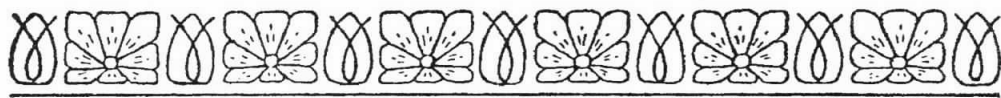
1. Εὐαγγέλιον κατὰ Λουκάν, κα' 36.
2. Εὐαγγέλιον κατὰ Ματθαῖον, κε' 31 - 46.
3. «Διονύσιος Σολωμός», Ἐπιμέλεια Ν. Β. Τωμαδά-
κη, Βασικὴ Βιβλιοθήκη «Ἄετοῦ» ἀριθ. 15, ἔκδοση
Ι. Ν. Ζαχαροπούλου, σελ. 112.
4. Ὁ. π., «Υμνος εἰς τὴν Ἐλευθερίαν» στροφή 95,
σελ. 39.
5. Εὐαγγέλιον κατὰ Ἰωάννην, η' 32.
6. Κολοκοτρώνη Ἀπομνημονεύματα, ὑπὸ Γ. Τερτσέ-
τη, ἔκδοσις Παρθενῶν, τόμος Α', Ἀθήνα 1958, σ.
76.
7. Διονύσιος Σολωμός, ὁ. π., σ. 33, στροφή 4, στίχοι 3
- 4.

8. Κολοκοτρώνη Ἀπομνημονεύματα, ὁ. π., σ. 80.
9. Ὁ. π., σ. 79.
10. Ὁ. π., σ. 81.
11. Ὁ. π., σ. 83.
12. Ὁ. π., σ. 81.
13. Λ. Α. Βρανούσης, Ρήγας, Βασικὴ Βιβλιοθήκη
«Ἄετοῦ» ἀριθμ. 10, σελ. 391.
14. Κωνσταντῖνος Τσάτσος «Ἡ ζωὴ σὲ ἀπόσταση»,
Ἐκδόσεις τῶν Φίλων, Ἀθήνα 1986, σ. 19.
15. Ὁ. π., σ. 20.
16. Κωνσταντῖνος Τσάτσος «Ἀποχαιρετισμός», ἔκδο-
ση Ἀστρολάβος / Εὐθύνη, Ἀθήνα 1989, σ. 45.
17. Ὁ. π., σ. 51.
18. Μακρυγιάννη Ἀπομνημονεύματα, ἔκδοσις Ἀ.
Καραβία, σ. 60.
19. Π. Μελίτης (Ἄλ. Τσιριντάνης) «Τὸ Παρελθόν»,
Ἄκτίνες 1951, σ. 385.
20. Ὁ. π.
21. Διονύσιος Σολωμός ὁ. π., στρ. 146 καὶ 149.
22. Π. Μελίτης (Ἄλ. Τσιριντάνης), «Πῶς μορφώνο-
νται τὰ παιδιά μας», Ἄκτίνες 1945, σ. 220.
23. Μακρυγιάννη Ἀπομνημονεύματα, ὁ. π., σ. 150.
24. Ὁ. π., σ. 83.
25. Διονύσιος Σολωμός, ὁ. π., στρ. 135.
26. Μακρυγιάννη Ἀπομνημονεύματα, ὁ. π., σ. 83.
27. Κολοκοτρώνη Ἀπομνημονεύματα, ὁ. π., 280, ἀπὸ
τὸν «Λόγο στὴν Πινύκα».
28. Ἀπὸ τὸ βιβλίο «Εἰσαγωγή εἰς τὴν Φιλοσοφίαν τοῦ
Ἑγκελ (Hegel)».
29. Εὐαγγέλιον κατὰ Ἰωάννην, ιθ', 24.
30. Ὁ στίχος τοῦ Σολωμοῦ εἶναι: «*Θύρες ἀνοίξτ' ὀλό-
χρυσες γιὰ τὴν γλυκιὰν ἐλπίδα*», σὸδ Β' Σχεδιά-
σμα τῶν *Ἐλευθέρων Πολιορκημένων* (βλ. Διονύσιος
Σολωμός, ὁ. π. σελ. 132).

Η ΔΟΞΑ ΤΩΝ ΨΑΡΩΝ

*Στῶν Ψαρῶν τὴν ὀλόμαυρη ράχη,
περπατώντας ἡ Δόξα μονάχη,
μελετᾷ τὰ λαμπρὰ παλικάρια
καὶ στὴν κόμην στεφάνι φορεῖ,
γινομένο ἀπὸ λίγα χορτάρια,
πού' χαν μείνει στὴν ἔρημη γῆ.*

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΣΟΛΩΜΟΣ

Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ *

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἡ γεωργία ἀπετέλεσε γιὰ πολλὰ χρόνια, μέχρι τουλάχιστον τὸ τέλος τῆς δεκαετίας τοῦ '70, τὴ σπονδυλικὴ στήλη τῆς οἰκονομίας τῆς χώρας μας. Ἄν ἀνατρέξουμε στὴν ἱστορία μας διερευνώντας τὴ σπουδαιότητα τῆς γεωργίας καὶ βροῦμε τὸ ἔργο τοῦ Ξενοφῶντος «Οἰκονομικός», θὰ μᾶς ἐντυπωσιάσει ἡ ἐπικαιρότητά του. Τὸ ἰδίαιτερο ποῦ ἔχει τὸ συγκεκριμένο ἔργο εἶναι ὅτι ἀποτελεῖ τὸ πρῶτο παγκοσμίως κείμενο ποῦ ἀσχολεῖται ἐπιστημονικὰ μὲ τὴν γεωργία. Ὁ Ξενοφώντας ἀναφέρεται στὸν διάλογο Σωκράτους - Ἰσομάχου ὅπου ἀναλύεται ἡ «γεωργικὴ ἐπιστήμη» ὅπως χαρακτηριστικὰ ἀποκαλεῖ τὴν γεωργία. Στὸ ἔργο του αὐτό, ἀναφέρεται σὲ πολλὲς τεχνικὲς τῆς γεωργικῆς πράξης ποῦ εἶναι: τὸ ὄργωμα τοῦ ἐδάφους, τὰ ἐνδιάμεσα σκαλίματα τῆς καλλιέργειας, τὸ θέρισμα, τὰ ἄλνισμα, τὸ λίχνισμα. Ἀναφέρεται στὶς τεχνικὲς καλλιέργειας τῆς ἀμπέλου καὶ τῆς ἐλιάς, δίνει ὁδηγίες γιὰ τὸ βάθος σκαψίματος, τὴ διάνοιξη λάκκων, τὶς ἀποστάσεις μεταξὺ τῶν φυτῶν, τὴ χλωρὴ λίπανση, τὴ βελτίωση τῆς γονιμότητας τοῦ ἐδάφους καὶ τῆς παραγωγικότητας τῶν φυτῶν, κ. ἄ., τὰ ὁποῖα ἂν καὶ σήμερα ὡς ἐργασίες ἐφαρμόζονται μὲ μηχανικὸ τρόπο, εἶναι ἀπαραίτητα καὶ δείχνουν τὸν κατὰ βάση ἀναλλοίωτο χαρακτήρα τῆς γεωργίας διαμέσου τῶν αἰώνων. Ὁ Ξενοφώντας θέτει τὶς πρῶτες ἀρχὲς τῆς σημερινῆς γεωπονίας καὶ ἀναφέρει πῶς ἡ γεωργία ἀποτελεῖ τὴν κινητήριον δύναμιν τῆς

οἰκονομίας: «Εὐ μὲν γὰρ φερομένης τῆς γεωργίας, ἔρρωνται καὶ αἱ ἄλλαι τέχναι ἅπασαι, ὅπου δ' ἂν ἀναγκασθεῖ ἡ γῆ χερσεύειν, ἀποσβέννυνται καὶ αἱ ἄλλα τέχναι, σχεδόν τι καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν». Ἡ δημιουργία ἄλλωστε τῶν πόλεων καὶ τῶν χωριῶν βασίστηκε κυρίως στὴν ὑπαρξὴ καλλιιεργούμενης γῆς.

Τὸ ἴδιο ὑποστηρίζει καὶ ὁ Πλάτωνας λέγοντας στὸν Κρατύλο: «Ἐκ τῆς γῆς κἀτῶθεν ἀνίεται ὁ πλοῦτος».

Σήμερα, ποῦ ἡ ζωὴ μας ἔχει προσαρμοστεῖ στὶς ἀνέσεις ποῦ μᾶς παρέχει ἡ πρόοδος τῆς τεχνολογίας σὲ ἄλλους τομεῖς, ἡ γεωργία ὑποτιμᾶται. Ἡ ἀνθρώπινη νοοτροπία ἔχει ἀλλάξει καὶ ἴσως δὲ μᾶς ἐντυπωσιάζουν οἱ ἀλλαγὲς ποῦ συμβαίνουν στὸ γεωπονικὸ χῶρο ἐπειδὴ μᾶλλον δὲν τὶς γνωρίζουμε καὶ παραβλέπουμε τὸ ὅτι αὐτὲς ἀποτελοῦν προϋπόθεση γιὰ τὴν κάλυψη τῶν βασικῶν ἀναγκῶν μας. Θεωρεῖται αὐτονόμη ἡ πληθώρα τῶν γεωργικῶν προϊόντων στὶς ἀγορὲς καὶ ἀγνοεῖται ἡ σπουδαιότητα τοῦ ρόλου τῶν ἀνθρώπων ποῦ ἐμπλέκονται στὴν παραγωγικὴ διαδικασία.

Ὁ Σωκράτης ὅμως, ἴσως μᾶς βοηθᾶ νὰ σκεφτοῦμε διαφορετικὰ καθὼς βλέπει καὶ ἄλλα προτερήματα στὸ γεωπονικὸ κλάδο λέγοντας ὅτι καμία τέχνη στὸν κόσμον δὲν παρέχει στὸν τεχνίτη της τόσο πολλὰ καὶ τόσο καλὰ ἀγαθὰ στὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴ ὅσο ἡ γεωργία, ὅτι γιὰ τοὺς καλοὺς κ' ἀγαθοὺς ἀνθρώπους ἡ καλλίτερη ἐργασία καὶ ἐπιστήμη εἶναι ἡ γεωργία, ὅτι τὸ πλέον καλὸ, τὸ πλέον ἀγαθὸ, τὸ πλέον εὐχάριστο εἶναι νὰ δημιουργεῖ κανεὶς τὸ βίον του ἀπὸ τὴν γεωργία «κάλλιστόν τε καὶ ἄριστον καὶ

* Εἰσήγησις εἰς τὴν διημερίδα τῆς «Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων» κατὰ τὸν ἑορτασμὸν τῶν 70 χρόνων ἀπὸ τῆς ἰδρύσεώς της.

ἡδιστον ἀπὸ γεωργίας τὸν βίον ποιεῖσθαι», καὶ τέλος, ὅτι ἡ γεωργία παρέχει στὴν πόλη πολίτες ἄριστους καὶ μυαλωμένους «πολίτας ἀρίστους καὶ εὐνουστάτους παρέχεσθαι τῷ κοινῷ». Θὰ μπορούσαμε ἔτσι νὰ θεωρήσουμε ὅτι ὑπάρχει μιὰ ὁσμωση ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς καλλιέργειας πρὸς τὸ χαρακτήρα τοῦ καλλιεργητῆ. Γιὰ παράδειγμα ὁ χρόνος ποῦ ἀπαιτεῖται γιὰ τὴν αὐξηση τῶν φυτῶν τὸν ἀσκει στὴν ὑπομονή. Οἱ καλλιεργητικὲς ἐργασίαι, στὴ φιλοπονία. Ἡ ἀποτυχία, στὴν ταπεινώση. Ἡ καρποφορία, στὴν εὐγνωμοσύνη καὶ τὴ δοξολογία. Ἡ ἐπίπονη καλλιέργεια τῆς γῆς τὸν ἐγκυμνάζει στὴν ἐσωτερικὴ του καλλιέργεια.

Ὁ Ἀριστοτέλης, εἰς ἐπίρρωσιν αὐτῶν, λέει στὰ Πολιτικά του: «βέλτιστος γὰρ δῆμος, ὁ γεωργικὸς ἐστίν, ὅπου ζεῖ τὸ πλῆθος ἀπὸ γεωργίας ἢ νομῆς».

Τέλος, ὁ Ἀριστοτέλης εἶπε τὴ διάσημη φράση ἡ ὁποία ἀποτελεῖ καὶ τὴν προμετωπίδα ὄλων τῶν γεωπονικῶν Πανεπιστημιακῶν καὶ Τεχνολογικῶν Ἰδρυμάτων:

«Πασῶν τῶν ἐπιστημῶν μήτηρ τε καὶ τροφὸς Γεωργία ἐστίν».

ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Ἄς δοῦμε ὅμως μερικὰ στοιχεῖα ποῦ σκιαγραφοῦν τὴν κατάσταση τῆς γεωργίας στὴν Ἑλλάδα τὴ μεταπολεμικὴ περίοδο καὶ τὴν ἐξέλιξή της μέχρι σήμερα. Ἀνάλογες μὲ τὶς δυσμενεῖς συνέπειες τοῦ πολέμου στὴν οἰκονομία, ἦταν καὶ αὐτὲς στὸν γεωργικὸ κλάδο, ὁ ὁποῖος τότε ἀποτελοῦσε καὶ τὴν κύρια οἰκονομικὴ δύναμη τῆς χώρας. Ἡ καλλιέργεια τῆς γῆς βασισμένη στὰ μέχρι τότε παραδοσιακὰ μέσα καὶ στὴ χειρωνακτικὴ ἐργασία ἦταν πολὺ δυσχερὴς καὶ μικρῆς ἀποδοτικότητος, ἀνεπαρκῆς νὰ καλύψει τὶς ἀνάγκες διατροφῆς τοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας. Ἡ ἀπόδοση τῶν καλλιεργειῶν ἦταν περιορισμένη καὶ τὰ ἀπαραίτητα μέσα γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῶν προ-

βλημάτων στὶς καλλιέργειες σχεδὸν ἀνύπαρκτα. Σὲ πολλὲς ἰδιαίτερα ὄρεινὲς καὶ ἡμιορεινὲς περιοχὲς τῆς πατρίδας μας, μὲ δυσκολία βρισκόταν λίγο γόνιμο ἔδαφος στὸ ὁποῖο θὰ μπορούσε νὰ καλλιεργηθεῖ λίγο σιτάρι ἢ κριθάρι γιὰ νὰ κατορθώσουν νὰ ζήσουν οἱ πολυμελεῖς τότε ἑλληνικὲς οἰκογένειες. Ἦταν ἄμεση ἢ ἀνάγκη νὰ ἐπιλυθεῖ τὸ πρόβλημα καὶ ἡ γεωργία νὰ ἀνακάμψει.

Ἡ κυβέρνηση τῆς Ἑλλάδος ζήτησε τὸ 1946 τὴ συνδρομὴ τοῦ Ὄργανισμοῦ Τροφίμων καὶ Γεωργίας (F. A. O.) τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν. Ὁ ὄργανισμὸς αὐτὸς συνέδραμε μὲ τὴν ἀποστολὴ ἐπιτροπῆς ἡ ὁποία μεταξὺ πολλῶν ἄλλων συνέστησε καὶ τὴν ἀνάγκη ζωογόνησης τοῦ Γεωπονικοῦ κλάδου μὲ ἐνίσχυση τῶν Ἀνωτάτων Γεωπονικῶν Σχολῶν Ἀθηνῶν καὶ Θεσσαλονίκης, λόγω ἔλλειψης γεωπόνων στὴν περιφέρεια. Ἡ οἰκονομικὴ δυσπραγία ἀντιμετωπίστηκε σημαντικὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἀνάληψη τεχνικῆς καὶ ὑλικῆς ἐνίσχυσης ἐκ μέρους τῶν Η.Π.Α. Ἀπὸ τὸ 1946 - 47 μὲ τὴν ἀνακοίνωση τοῦ δόγματος Truman καὶ τὴν ἐφαρμογὴ στὴν συνέχεια τοῦ σχεδίου Marshall, εἰσήχθη στὴν Ἑλλάδα νέα τεχνολογία καὶ ἀπὸ τὸ 1948 ἐνισχύθηκε σημαντικὰ ὁ μηχανικὸς ἐξοπλισμὸς τῆς γεωργίας. Ἡ βοήθεια πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἀνῆλθε συνολικὰ μέχρι τὸ 1951 στὰ 2 δισεκατομμύρια δολάρια, μὲ ἀποτέλεσμα ἡ οἰκονομία νὰ ἀρθεῖ στὰ προπολεμικὰ ἐπίπεδα καὶ ἡ γεωργικὴ παραγωγή νὰ διπλασιασθεῖ. Γιὰ τὴν ἀναδιοργάνωση καὶ στελέχωση τῶν περιφερειακῶν Διευθύνσεων Γεωργίας, καὶ τὴν ἐνίσχυση τῆς γεωργοεκπαιδευτικῆς ἐργασίας τῆς ὑπαίθρου, δημιουργήθηκε ἡ Ὑπηρεσία Γεωργικῶν Ἐφαρμογῶν τὸ 1951. Ἔτσι, ἀναπτύχθηκε ἓνα ὁλόκληρο δίκτυο ἀποκεντρωμένων ὑπηρεσιῶν ποῦ περιέλαβε ὅλη τὴν ὑπαίθρο χώρα καὶ ἀπορρόφησε μεγάλο ἀριθμὸ γεωπόνων, ὥστε τὸ 1959 νὰ ἀπασχολεῖ 600 γεωπόνους. Οἱ γεωπόνοι δὲν στελέχωναν μόνον τὴν Ὑπηρεσία τῶν

Γεωργικών Έφαρμογών, αλλά και τις Γεωργικές Σχολές και τα Κέντρα Γεωργικής Κατάρτισης (ΚΕΓΕ), στα όποια ή συμβολή τους είχε μεγάλη σημασία διότι εκπαιδεύαν τον αγροτικό πληθυσμό στα νέα μέσα και μεθόδους που θα αύξαναν την παραγωγή τους. Το έργο τους για τη μεταφορά γνώσης ήταν πολύ δύσκολο, με δεδομένο ότι το έτος 1951 το ποσοστό των αναλαβάντων έφτανε το 38,7% του πληθυσμού της χώρας. Παράλληλα με τη συμβολή του έργου των γεωπονικών εφαρμογών, αναπτύσσεται ή γεωπονική έρευνα σε όλα τα πεδία της γεωπονίας και προσφέρει σημαντική βοήθεια με έντυπια και αποτελέσματα. Η γενετική βελτίωση των ποικιλιών, ή εισαγωγή της νέας τεχνολογίας, ή χρήση των λιπασμάτων και φυτοπροστατευτικών ουσιών, είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση της παραγωγής. Ενδεικτικά ως δούμε τα σιτηρά, τα όποια θεωρούνται ή βάση της διατροφής μας, καθώς προμηθεύουν το 53% της ανθρώπινης ενέργειας, ενώ σημαντικό μέρος του υπόλοιπου 47% προέρχεται έμμεσα από αυτά, αφού προηγουμένως χορηγηθούν στα ζώα και μετατραπούν σε κτηνοτροφικά προϊόντα. Στην Ελλάδα ή καλλιεργούμενη με σιτηρά έκταση παρέμεινε σχεδόν σταθερή. Από 15,1 εκατομμύρια στρέμματα το 1934 - 38, ανήλθε μόνο σε 15,5 εκατομμύρια στρέμματα το 1970 - 72. Αντιθέτως, ή παραγωγή σιτηρών σημείωσε σημαντική άνοδο και ανήλθε από 1,39 σε 3,56 εκατομμύρια τόνους. Η αύξηση αυτή της τάξεως του 153% αποδίδεται κατά κύριο λόγο στην αύξηση των στρεμματικών αποδόσεων οι όποιες από 92kg ανήλθαν σε 227kg το στρέμμα. Με την αύξηση αυτή έπετεύχθη ή λεγόμενη σιτάρεια της χώρας. Σύν τω χρόνω έγιναν και άλλες στη σύνθεση του αγροτικού πληθυσμού. Η σταδιακή έκμηχάνιση της γεωργίας αποδέσμευσε εργατικά χέρια τα όποια απορροφήθηκαν από τη βιομηχανία και άλλους κλάδους. Οι αγρότες το

1961 αποτελούσαν το 53,9% του πληθυσμού της χώρας, ενώ το 1991 το 28,3%. Οι νέοι και νέες με ήλικία κάτω των 24 έτων μειώνονται από 23,7% του συνολικού οικονομικά ένεργου αγροτικού πληθυσμού το 1961 σε 13,1% το 1971, σε 9,7% το 1981 και σε 10,3% το 1991. Σήμερα ή σημαντικότερος τομέας της ελληνικής οικονομίας, από απόψεως άπασχόλησης, είναι ή αγροτικός, δεδομένου ότι άπασχολεί κατά έμμεσο ή άμεσο τρόπο το 35,5% του ένεργου πληθυσμού της χώρας. Από άποψη όμως συμβολής στο έθνικό εισόδημα έρχεται σε τρίτη μοίρα, έφόσον δίνει το 16,8% έναντι 31,8% της βιομηχανίας και 51,4% των υπηρεσιών. Το 29,5% της έδαφικής έπιφάνειας της χώρας μας καλλιεργείται. Από αυτή το 37,5% καταλαμβάνουν τα σιτηρά, το 28,9% οι κοινωνικοί δενδρώνες και ακολουθούν τα βιομηχανικά φυτά 14,8% με κύρια καλλιέργεια το βαμβάκι και το υπόλοιπο 18,8% λοιπές καλλιέργειες και εκτάσεις που βρίσκονται σε άγρανάπαυση.

Από πλευράς Έκπαίδευσης σήμερα ή Γεωπονική γνώση παρέχεται από 3 Πανεπιστήμια, 8 Τεχνολογικά Έκπαιδευτικά Ίδρύματα, 71 Κέντρα «ΔΗΜΗΤΡΑ» (πρώην ΚΕΓΕ) τα όποια καλύπτουν γεωγραφικά όλη τη χώρα, 7 Τεχνικά Έπαγγελματικά Έκπαιδευτήρια σε 9 ειδικότητες του γεωργικού τομέα και 3 Πρακτικά Γεωργικά Σχολεία. Πέραν αυτών των φορέων θα πρέπει να αναφερθούν και τα κέντρα παραγωγικής και εξέλιξης της έπιστημονικής γνώσης που είναι τα Έρευνητικά Ίδρύματα όπως το Μπενάκειο Φυτοπαθολογικό Ίνστιτούτο που στηρίζει την ελληνική γεωργία από το 1932, καθώς και το Έθνικό Ίδρυμα Άγροτικής Έρευνας που καλύπτει τις ανάγκες της γεωργίας με Σταθμούς Έρευνας σε όλη την ελληνική επικράτεια.

Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗ ΓΕΩΡΓΙΑ

Στή Γεωργία σήμερα, πέρα από την αύξηση της παραγωγικότητας των καλλιεργειών, της ποιοτικής ανάβαθμισης των προϊόντων και της παρεχόμενης εκπαίδευσης, υπάρχουν και πολλές άλλες αλλαγές που αφορούν στην επικέντρωση του ενδιαφέροντος σε νέα είδη καλλιεργούμενων φυτών με βάση την Κοινή Αγροτική Πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Έτσι, επιδιώκεται η εισαγωγή νέας Τεχνολογίας και αναπτύσσεται η γεωπονική έρευνα σε καινούργια πεδία της Γεωπονικής Έπιστήμης. "Ας δούμε μερικά από αυτά.

Ενεργειακά φυτά

"Ένας κλάδος της γεωργίας που αναπτύσσεται άλματώδως σήμερα, είναι τα «ένεργειακά φυτά». Με τον όρο *ένεργειακά φυτά*, εννοούμε κάποια είδη φυτών, ή καλλιέργεια των οποίων εντάσσεται στις λεγόμενες Άνανεώσιμες Πηγές Ενέργειας και από τα όποια μπορούμε να παράγουμε υγρά καύσιμα. Τα καύσιμα αυτά είναι ή βιοαιθανόλη και το βιοντίζελ που υποκαθιστούν αντίστοιχα τη βενζίνη και το πετρέλαιο κίνησης. Μπορεί να αναρωτηθεί κανείς αν είναι δυνατόν από λιπαρές ή αλκοολούχες ουσίες φυτικής προέλευσης να λειτουργήσει ένας κινητήρας εσωτερικής καύσεως. "Ας μην ξεχνάμε, ότι ο Δρ *Rudolf Diesel* όταν πρωτοκατασκεύασε και παρουσίασε την καινοτόμο μηχανή, μάλιστα κοιτάζοντας προς το μέλλον, έκανε την έξης δήλωση: «ή μηχανή *diesel* μπορεί να κινηθεί με τα φυτικά έλαια και θα βοηθούσε αρκετά στην ανάπτυξη της γεωργίας των χωρών που την χρησιμοποιούν».

Ός πρώτη ύλη για την παραγωγή της βιοαιθανόλης μπορούν να χρησιμοποιηθούν σακχαρούχα, κυτταρινούχα και αμυλούχα φυτά, όπως το σιτάρι, το καλαμπόκι, το γλυκό σόργο, τα τεύτλα, δηλαδή είδη που καλλιεργούνται εύκολα στη χώρα μας. Το βιοντίζελ παράγεται κυρίως από ελαιούχους σπόρους, όπως ο ήλιανθος και ελαιο-

κράμβη. Ένα στρέμμα ελαιοκράμβης ή όποια έχει πολύ καλή προσαρμοστικότητα στην Ελλάδα, μπορεί να αποδώσει από 43 - 90 λίτρα βιοντίζελ. Ένα στρέμμα ήλιανθου μπορεί να αποδώσει από 43 έως 75 λίτρα βιοντίζελ. Η παραγωγή βιοντίζελ για το έτος 2010 στη χώρα μας, σύμφωνα με την οδηγία 30 του 2003 της Ευρωπαϊκής Ένωσης, προβλέπεται να είναι 170.000 τόνοι και για τη βιοαιθανόλη 390.000 τόνοι. Η βιοαιθανόλη σημείωσε έτησια παγκόσμια παραγωγή ή όποια ξεπέρασε τους 18,3 εκατομμύρια τόνους το 2003. Η παραγωγή βιοντίζελ, στην Ευρωπαϊκή Ένωση παρουσίασε μέση έτησια αύξηση 34,5% για την περίοδο 1992 - 2003.

Τα βιοκαύσιμα, δεν περιέχουν σχεδόν καθόλου θείο και αρωματικούς υδρογονάνθρακες. Υπολογίζοντας τη συνολική παραγωγή διοξειδίου του άνθρακα από την παραγωγή μέχρι και την καύση τους, παράγουν από 50 - 78% λιγότερο διοξείδιο του άνθρακα από τα συμβατικά καύσιμα. Παράλληλα, οι ρύποι που προέρχονται από την καύση τους είναι βιοδιασπώμενοι και περιέχουν λιγότερους υδρογονάνθρακες και μονοξείδιο του άνθρακα. Η χρησιμοποίησή τους συμβάλλει σημαντικά στην αποφυγή των δυσμενών επιπτώσεων στην υγεία του ανθρώπου και στον περιορισμό της δημιουργίας του «Φαινομένου του Θερμοκηπίου» και της παγκόσμιας αλλαγής του κλίματος.

Οι Άνανεώσιμες Πηγές Ενέργειας στοχεύουν ταυτόχρονα σε μία σειρά πλεονεκτημάτων που είναι κρίσιμης σημασίας για τη χώρα μας:

Στοχεύουν στην περιβαλλοντική προστασία, συμβάλλουν στην Περιφερειακή Ανάπτυξη και την τοπική απασχόληση λόγω του αποκεντρωμένου χαρακτήρα τους, αποτελούν μέσο εισόδου ξένων επενδύσεων, οι όποιες συμβάλλουν στη διεθνοποίηση της ελληνικής οικονομίας και άρα στην ενίσχυση της θέσης της χώρας διεθνώς

και βοηθοῦν στὴ μείωση τῆς ἐξάρτησης τῆς χώρας μας ἀπὸ εἰσαγόμενη ἐνέργεια.

Βιολογικὴ Γεωργία

Ἐνας ἄλλος Τομέας ποὺ ἔχει ιδιαίτερα αὐξημένο ἐνδιαφέρον τὰ τελευταία χρόνια εἶναι αὐτὸς τῆς βιολογικῆς ἢ ὀργανικῆς ἢ οἰκολογικῆς γεωργίας. Εἶναι ἓνα σύστημα παραγωγῆς φυτικῶν καὶ ζωϊκῶν προϊόντων βασισμένο σὲ διάφορες τεχνικὲς μὲ τὶς ὁποῖες παρακάμπτεται ἡ χρῆση συνθετικῶν φυτοπροστατευτικῶν οὐσιῶν καὶ λιπασμάτων καὶ δίνεται ἔμφαση σὲ βιολογικὲς μορφὲς καταπολέμησης τῶν ἐχθρῶν καὶ ἀσθενειῶν καὶ στὴ λελογισμένη χρῆση γεωργικῶν μηχανημάτων. Μὲ αὐτὴ τὴ μέθοδο ἐπιδιώκεται κυρίως ἡ παραγωγή προϊόντων ἀπαλλαγμένων ἀπὸ ὑπολείμματα γεωργικῶν φαρμάκων ἀλλὰ καὶ ἡ διατήρηση τῆς ἐπιθυμητῆς ἰσορροπίας στὸ ἀγρο-οἰκὸσύστημα. Ὡς μέθοδος ἔχει ἀρκετὰ πλεονεκτήματα ἀλλὰ καὶ μειονεκτήματα. Οἱ καλλιεργούμενες μὲ βιολογικὸ τρόπο ἐκτάσεις, ἔχουν μικρότερη παραγωγικότητα ἀπὸ αὐτὲς τῆς συμβατικῆς γεωργίας, ζημιὰ ἢ ὁποῖα καλύπτεται ἀπὸ τὴν ἐξασφάλιση ὑψηλότερων τιμῶν πώλησης τῶν προϊόντων. Ἡ παραγωγή βιολογικῶν προϊόντων ἐπιδoteῖται ἀπὸ τὴν Εὐρωπαϊκὴ Ἐνωση. Σήμερα στὸ Ὑπουργεῖο Ἀγροτικῆς Ἀνάπτυξης καὶ τροφίμων ὑπάρχει ἡ Δ/ση Βιολογικῆς Γεωργίας στὴν ὁποία ὑπάγονται 3 Τμήματα. Ἡ νομοθεσία ποὺ διέπει τὸν Τομέα τῆς Βιολογικῆς Γεωργίας στὴ χώρα μας εἶναι ἐναρμονισμένη μὲ τοὺς ἀντίστοιχους κανονισμοὺς τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κοινότητος καὶ μὲ τελευταῖο τὸν 394 τοῦ 2007. Οἱ ἀριθμοὶ τῶν καλλιεργούμενων ἐκτάσεων μὲ βιολογικὴ γεωργία στὴν Ἑλλάδα τὰ τελευταία χρόνια, τοὺς ὁποῖους μᾶς δίνει τὸ Ὑπουργεῖο Ἀγροτικῆς Ἀνάπτυξης καὶ τροφίμων, εἶναι ἐντυπωσιακὰ αὐξανόμενοι. Τὸ 1993 ἐκαλλιεργοῦντο μόνο 7000 στρέμματα, τὸ 2002 - 295.051 στρέμματα καὶ τὸ 2005 πλησίασαν τὰ 2.900.000 στρέμματα.

Γενετικὰ τροποποιημένοι ὀργανισμοὶ

Ἡ γενετικὴ μηχανικὴ ἔφερε τὴ βιοτεχνολογικὴ ἐπανάσταση ποὺ προκάλεσε καὶ προκαλεῖ σεισμικὴ ἀλλαγὴ στὰ δεδομένα τῆς Γεωργικῆς παραγωγῆς μὲ τὴ δημιουργία τῶν γενετικὰ τροποποιημένων ὀργανισμῶν. Τὰ γενετικῶς τροποποιημένα φυτὰ προκύπτουν ἀπὸ τὴν τροποποίηση στὸ γονιδίωμα τους ἐργαστηριακὰ, μὲ σκοπὸ τὴν ἐνσωμάτωση χαρακτηριστῶν (γόνων) στὸ DNA τους οἱ ὁποῖοι γόνοι προέρχονται ἀπὸ ἄλλα εἶδη (φυτικά ἢ ζωϊκά). Ἡ διαδικασία αὐτὴ στοχεύει κυρίως στὴ δημιουργία φυτῶν τὰ ὁποῖα ἐμφανίζουν ἀνθεκτικότητα σὲ ἐντομολογικὲς προσβολὲς ἢ ἀνθεκτικότητα στὴν τοξικὴ δρᾶση τῶν ζιζανιοκτόνων. Ἐλάχιστες χώρες καλλιεργοῦν γενετικὰ τροποποιημένους ὀργανισμοὺς καὶ ἡ τεχνολογία ἔχει ἐπικεντρωθεῖ, σὲ πέντε βασικὲς καλλιεργεῖες. Τὴ σόγια καὶ καλαμπόκι, ποὺ ἀναλογοῦν στὸ 83% τῆς συνολικῆς παραγωγῆς καὶ τὸ βαμβάκι, τὴν ἐλαιοκράμβη καὶ τὴν παπάγια, ποὺ ἀναλογοῦν στὸ 17% τῆς συνολικῆς παραγωγῆς. Μὲ ἐξαίρεση τὸ βαμβάκι, οἱ ὑπόλοιπες καλλιεργούμενες Γ. Τ. ποικιλίες χρησιμοποιοῦνται ἐπισήμως, ὡς ζωοτροφές. Σύμφωνα μὲ τὶς πηγὲς διεθνῶν ὀργανισμῶν, (Διεθνῆς Ὑπηρεσία γιὰ τὴν Ἀπόκτηση Ἐφαρμογῶν Γεωργικῆς Βιοτεχνολογίας (*International Service for the Acquisition of Agri-Biotech Applications*)) οἱ καλλιεργούμενες ἐκτάσεις παρουσίασαν ἄνοδο μέχρι τὸ ἔτος 2004 καὶ κατελάμβαναν 81 ἑκατομμύρια ἐκτάρια. Ἀπὸ αὐτὰ τὸ 63% βρίσκεται στὶς Η.Π.Α., τὸ 21% στὴν Ἀργεντινὴ καὶ τὰ ὑπόλοιπα ποσοστὰ σὲ διάφορες ἄλλες χώρες. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀγροτῶν σὲ αὐτὲς ἦταν 7 ἑκατομμύρια τὸ 2003 καὶ 8,25 ἑκατομμύρια τὸ 2004 σὲ 17 χώρες. Στὸ σύνολο τῶν γεωργικῶν αὐτῶν ἐκμεταλλεύσεων, τὸ 77% τῶν Γ. Τ. Φ. καλλιεργοῦνται μὲ ἀνθεκτικότητα στὰ ζιζανιοκτόνα, τὸ 15% μὲ ἀνθεκτικότητα στὰ ἐντο-

μα και τὸ 8% μὲ ἀνθεκτικότητα σὲ ἔντομα και ζιζανιοκτόνα.

Τὰ ἀναμενόμενα πλεονεκτήματα ἀπὸ τὶς καλλιέργειες Γ. Τ. Φ. συνοπτικά εἶναι:

– Ἡ δημιουργία ἀνθεκτικῶν ποικιλιῶν σὲ ἐπιβλαβεῖς ὀργανισμοὺς.

– Ἡ αὐξηση τῆς παραγωγικότητας και ἡ μεγαλύτερη περιεκτικότητα τῶν προϊόντων σὲ θρεπτικά συστατικά.

– Ἡ δυνατότητα ἐπιβίωσης τῶν φυτῶν σὲ ἀκραῖες συνθήκες, ὅπως ξηρασία.

– Ὁ περιορισμὸς τῆς χρήσης τῶν φυτοφαρμάκων.

– Ἡ κατασκευὴ βρώσιμων ἐμβολίων.

– Θὰ μπορούσαν νὰ παραχθοῦν φτηνότερα και καλύτερης ποιότητας τρόφιμα.

Ὡς πιθανοὶ κίνδυνοὶ τῆς καλλιέργειας τοὺς ἀναφέρονται οἱ ἑξῆς:

– Δὲν γνωρίζουμε ἀρκετὰ για τὸ τι θὰ συμβεῖ σὺν τῷ χρόνῳ, στὰ γονίδια ποὺ εἰσάγονται στὶς Γ. Τ. καλλιέργειες.

– Ἡ διάδοση τῶν φυτῶν αὐτῶν σὲ μεγάλη κλίμακα, μπορεῖ νὰ ἔχει ἐπιπτώσεις, στὴν βιοποικιλότητα, τὴν ἰσορροπία τῆς φύσης, τὴν πανίδα και τὸ περιβάλλον.

– Θὰ μπορούσαν νὰ μεταφερθοῦν γόνου ἀπὸ τὰ φυτὰ αὐτὰ σὲ παρακείμενα φυτὰ τῆς καλλιέργειας (σὲ αὐτοφυῆ ἢ σὲ καλλιεργούμενα).

– Τὰ γονίδια ἀντοχῆς, στὰ ἀντιβιοτικά, θὰ μπορούσαν νὰ ἐπιβαρύνουν τὸ πρόβλημα τῆς ἀντοχῆς τῶν παθογόνων, σὲ ἀντιβιοτικά.

Μεγάλῃ συζήτηση γίνεται σήμερα για τοὺς πιθανοὺς κινδύνους ἀπὸ τὶς καλλιέργειες αὐτὲς και ἡ κινδυνολογία πολλὲς φορές ἐγγίζει τὰ ὅρια τῆς ὑπερβολῆς. Ἀσφαλῶς χρειάζεται νὰ γίνει μεγάλη ἔρευνα για τὶς βραχυπρόθεσμες και μεσοπρόθεσμες ἐπιπτώσεις τῶν καλλιεργειῶν αὐτῶν, ὅπως προτείνει και ἡ Ἐθνικὴ Ἐπιτροπὴ Βιοθικῆς για τὴ χώρα μας. Ὁ Κοινοτικὸς Κανονισμὸς 1829/2003 εἶναι τόσο αὐστηρὸς για

τὶς Γ. Τ. καλλιέργειες, ποὺ πρὸς τὸ παρὸν λειτουργεῖ μᾶλλον ἀπαγορευτικά παρὰ ἐνθαρρυντικά. Τὸ πεδίο αὐτὸ ἀποτελεῖ πρόκληση για τοὺς Ἑλληνες Γενετιστὲς - Βελτιωτὲς, οἱ ὁποῖοι ἔχοντας ὡς βάση τὶς συνθήκες και τὶς ἀνάγκες τῆς χώρας μας ἐρευνοῦν τὰ νέα ἐπιστημονικά δεδομένα, τὶς δυνατότητες και τὶς προοπτικές.

Ἄλλες ἐξελίξεις

Ἀνάλογα μεγάλες εἶναι οἱ ἐξελίξεις σὲ ὅλους τοὺς Κλάδους τῆς Γεωπονίας τὰ τελευταῖα χρόνια. Ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα διευρύνεται σὲ ὅλα τὰ ἐπιστημονικά πεδία και δίνει προοπτικές ποὺ ἐξασφαλίζουν τὴν πρόοδο και ἀνταγωνιστικότητα τῆς γεωργίας στὴν Ἑλλάδα. Ἡ Φυτοπροστασία, ποὺ εἰδικεύεται στὴν ἀντιμετώπιση τῶν προσβολῶν και τῶν ἀσθενειῶν τῶν καλλιεργειῶν, ἔχει ξεφύγει ἀπὸ τὰ παραδοσιακά μέσα και διαθέτει στὸ ὄπλοστάσιό της πολὺ ἐξειδικευμένα σκευάσματα ποὺ περιορίζουν στὸ ἐλάχιστο τὶς δυσμενεῖς ἐπιπτώσεις στὸν ἄνθρωπο και τὸ περιβάλλον ἐφόσον γίνεται σωστὴ χρήση τους, χρησιμοποιεῖ φυσικοὺς ἐχθροὺς για τὴν ἀντιμετώπιση προσβολῶν και ἀσθενειῶν και παρέχει μεγαλύτερη σταθερότητα ἀποτελεσμάτων μὲ τὴ διάρκεια τοῦ χρόνου.

Ἀλματώδης ἀνάπτυξη ὑπῆρξε και στὰ ἐγγειοβελτιωτικά ἔργα και ὑποδομές, οἱ ὁποῖες ἄλλαξαν τὸν καλλιεργητικὸ χάρτη τῆς Ἑλλάδος ἀφοῦ ἡ καλλιέργεια τῆς ἐλληνικῆς γῆς κατέστη δυνατὴ και ἀποδοτικὴ σὲ πολλὲς περιοχὲς λόγω τῆς ἀξιοποίησης ἀνεκμετάλλευσαν ὑδάτινων πόρων. Ἡ ἐκμετάλλευση τῶν ἐπιφανειακῶν νερῶν, ἀπὸ ποτάμια και λίμνες, γίνεται μὲ κατάλληλα ἀρδευτικά ἔργα, μὲ φράγματα και κανάλια. Ἔτσι και τὰ νερά τῶν ποταμῶν, ποὺ ἄλλοτε χύνονταν στὶς θάλασσες τώρα (φυσικά ὄχι ὅλα) «γονιμοποιοῦν» πολλὲς ἐκτάσεις. Μὲ τὶς γεωτρήσεις ἐγινε ἐκμετάλλευση ὑπογείων ὑδάτων. Βελτιώθηκε ἡ ποιότητα τοῦ ἐδάφους μὲ τὴν ἀποφυγὴ τῆς διά-

θρωσης που έπετεύχθη με την κατασκευή υδραυλικών έργων.

Η ανάπτυξη των θερμοκηπιακών καλλιέργειών, δέν προσέφερε μόνο στόν Έλληνα καταναλωτή τὰ ποιοτικά άριστα προϊόντα της, αλλά έκανε τή χώρα μας ανταγωνιστική στις διεθνείς αγορές κηπευτικών και άνθοκομικών φυτών.

Ό κλάδος τών Γεωργικών Βιομηχανιών Έπεξεργασίας και Τυποποίησης τών Γεωργικών Προϊόντων (φυτικών και ζωϊκών) άποτελεϊ τή αιχμή του δόρατος στην προώθηση και άπορρόφηση τών άγαθών μας άπό τις αγορές του έξωτερικού.

Άντίστοιχα θεαματικές είναι οι έξελίξεις και στους άλλους Τομείς τής Άγροτικής Άνάπτυξης όπως είναι ή Ζωϊκή Παραγωγή και ή Ίχθυοτροφία.

ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΣ ΠΑΡΑΓΩΝ

Τόν κύριο όμως ρόλο στην ιστορία τής έξέλιξης τής γεωργίας στη χώρα μας δέν τήν έπαιξε ό τεχνικός έξοπλισμός ή οι χημικές ουσίες, ή τὰ καλλιεργούμενα φυτά και οι έκτάσεις άπό μόνα τους, αλλά ό παράγων άνθρωπος, τόσο ως καλλιεργητής -παραγωγός, όσο και ως ειδικός- γεωπόνος. Για τόν λόγο αυτόν είναι σκόπιμο νά ύπογραμμιστεϊ ό ρόλος του και νά αναλογιστεϊ κανείς τις δυσμενείς συνθήκες κάτω άπό τις όποιες έξησαν και τις δυσάρεστες περιπέτειες που πέρασαν οι άνθρωποι τής ελληνικής έπαρχίας κατά τή μεταπολεμική περίοδο. Ό άγροτικός κόσμος δέν είχε δυνατότητες έπιλογής στο είδος του έπαγγέλματος, στη μόρφωση και τήν έξέλιξή του, αλλά ήταν ύποχρεωμένος νά εργαστεϊ σκληρά καλλιεργώντας τή γή για νά κατορθώσει νά επιβιώσει. Οι έλληνίδες που ήταν σύζυγοι, μητέρες, νοικοκυρές και εργάτριες, έπρεπε νά μεγαλώσουν τὰ παιδιά τους και νά εργαστούν σκληρά στο χωράφι και στο σπίτι. Δέν προλάβαιναν νά σκεφτούν ότι κάποτε κουράστηκαν ή ότι έτυχε νά άρρωστήσουν. Αυτοί οι σκληραγωγημένοι άν-

θρωποι οι μεγαλωμένοι στις κακουχίες και τή στέρηση, που είχαν ανάλογα με τόν τρόπο ζωής τους σφυρηλατήσσει και τόν ψυχικό τους κόσμο, κατοικούσαν τή ελληνική ύπαιθρο κατά τήν έποχή που στην πατρίδα μας είχε τελειώσει μόν ό Β΄ παγκόσμιος πόλεμος, αλλά διεξήγγετο ένας Ίδεολογικός πόλεμος, κατά τόν όποιο οι ύλιστές με τήν έπίθεση κατά τής έκκλησίας και του έθνους, προσπαθούσαν νά άφανίσουν τόν έλληνοχριστιανικό ήθος και στόχευαν στην πνευματική λεηλασία και έρημοποίηση του έθνους άπό παραδόσεις και άξίες. Σε αυτό λοιπόν τόν περιβάλλον ζούσε ό άγροτικός κόσμος και σε αυτό καλούνταν νά εργαστούν και νά προσφέρουν οι έπιστήμονες του γεωπολικού κλάδου.

Ός μέλη τής Χριστιανικής Ένώσεως Έπιστημόνων, οφείλουμε νά αναφέρουμε κάτω άπό αυτές τις συνθήκες, ποια ήταν ή προσφορά τών γεωπόνων που ήταν μέλη τής Ένώσεώς μας. Προσέφεραν συγχρόνως σε δύο κατευθύνσεις. Η μία ήταν ή ανάπτυξη και μετάδοση τής έπιστημονικής τους γνώσης σε ένα χώρο που τήν είχε ανάγκη για τήν επιβίωσή του και ή άλλη ήταν ή διάδοση τής χριστιανικής πίστης σε ψυχές που άπειλούνταν άπό τήν επιδρομή του ύλισμού και τής άθεϊας. Ύπηρετώντας ως γεωπόνοι εφαρμογών στις κατά τόπους Διευθύνσεις Γεωργίας και ως δάσκαλοι σε Γεωργικές Σχολές και Κέντρα Γεωργικής Έκπαίδευσης, λειτούργησαν ιεραποστολικά με τήν παρουσία τους, τὰ λόγια τους και τὰ έργα τους. Ήταν καλλιεργητές τής ελληνικής γης αλλά και του άμπελώνος του Κυρίου. Προσέφεραν τις ύπηρεσίες τους στο έπάγγελμα, κήρυτταν τόν Χριστό και συνέβαλαν στη διατήρηση τών ήθών και άξιών στην ελληνική κοινωνία. Έδώ θά ήταν σκόπιμο νά αναφερθούν ένδεικτικά μερικά όνόματα άπό τους πρωτοπόρους γεωπόνους που ήταν μέλη τής ΧΕΕ και εργάστηκαν για τήν άνασυγκρότηση τής ελληνικής ύπαιθρου, όπως οι άείμνηστοι: Γεώργιος

Μιχαλόπουλος, Ἰωάννης Οἰκονομίδης, Ἀθανάσιος Τσαλίκης, Ἐλευθέριος Γριτσόπουλος, Γεώργιος Βακαλόπουλος καὶ Εὐστάθιος Ζάχαρης.

Τί γίνεται ὁμως σήμερα; Ὅλα αὐτὰ πέ-
ρασαν ἀνεπιστρεπτί, λόγω τῆς οἰκονομικῆς
ἀνθησης, τῆς διάδοσης καὶ ἐφαρμογῆς τῆς
ἐπιστημονικῆς γνώσης καὶ τῆς αὐξησης τῶν
στρεμματικῶν ἀποδόσεων; Μήπως σήμερα
δὲν χρειάζεται νὰ ἀνησυχοῦμε γιὰ τίποτα
λόγω τῆς ἐνταξίης μας στὴν Εὐρωπαϊκὴ
Ἐνωση; Μήπως ὁ κόσμος ἄλλαξε τελείως;

Ὅχι. Ὅπως τότε ἔτσι καὶ τώρα, ἡ εὐ-
λογημένη πατρίδα μας βρίσκεται στὸ ἴδιο
πεδίο τῆς μάχης. Τὰ πυρὰ εἶναι πραγμα-
τικά καὶ εἶναι τὰ ἴδια. Ὁ ἀντίπαλος εἶναι
ὁ ἴδιος. Ἡ ἀλήθεια καὶ οἱ ἠθικὲς ἀξίες ποὺ
πρέπει νὰ ὑπερασπιστοῦμε καὶ νὰ μεταδώ-
σουμε οἱ ἴδιες εἶναι. Οἱ πολέμοι τῆς Ὁρ-
θοδοξίας καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ μὲ διαφορε-
τικὴ ἢ καὶ μὲ τὴν ἴδια μορφή καὶ ἐπιχειρή-
ματα δάλουν μὲ μεγάλη ἐπιμονὴ καὶ ἐπιθε-
τικότητα. Αὐτὸ μᾶς ἀναγκάζει νὰ μιμηθοῦ-
με τὰ παλαιότερα μέλη μας καὶ νὰ ὑπερα-
σπιστοῦμε αὐτὰ ποὺ πιστεύουμε καὶ ἀγα-
πάμε. Ἐξ ἄλλου οἱ ἀνάγκες τῶν ἀνθρώπων
δὲν ἄλλαξαν μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου. Καὶ
σήμερα οἱ ἄνθρωποι διψοῦν γιὰ τὴν ἀλή-
θεια. Οἱ νέοι ἀναζητοῦν πρότυπα. Ὑπάρ-
χει καὶ σήμερα ἀγαθότητα στὴν ἀνθρώπι-
νη ψυχὴ. Ὅταν μιλήσεις γιὰ τὸ Χριστὸ καὶ
τὴν ἐκκλησία εἶτε στὸ χωράφι εἶτε στὸ ἀμ-
φιθέατρο, θὰ διαπιστώσεις ὅτι σὲ παρακο-
λουθοῦν μάτια γεμάτα ἀπορία καὶ δεκτι-
κότητα. Εἶτε ἐπειδὴ τοὺς μιλάς γιὰ κάποιον
ποὺ καὶ ἐκεῖνοι ἀγαποῦν εἶτε διότι τοὺς
δίνεις αὐτὸ ποὺ τοὺς λείπει. Πάντως δι-
ψοῦν. Ὅφειλομε λοιπὸν νὰ προετοιμα-
στοῦμε καλά. Τὸ πρῶτο ἐφόδιό μας θὰ πρέ-
πει νὰ εἶναι ἡ πνευματικὴ μας καλλιέργεια.
Τὸ δεύτερο ἡ καλὴ ἐπιστημονικὴ μας κα-
τάρτιση, ὥστε νὰ μποροῦν νὰ μᾶς ἐμπιστευ-
τοῦν. Τὸ τρίτο, εἶναι τὸ πραγματικὸ ἐνδια-

φέρον καὶ ἡ ἀγάπη μας τόσο πρὸς τὸ ἀντι-
κείμενο ποὺ ὑπηρετοῦμε ὅσο καὶ πρὸς τὰ
πρόσωπα ποὺ καλοῦμεθα νὰ διακονήσου-
με κατὰ τὴν ἐπαγγελματικὴ μας δραστη-
ριότητα. Τότε, εἶναι βέβαιον πὼς ὁ Κύριός
μας θὰ εὐλογήσει. Καὶ ἡ Παναγία μητέρα
Του, ἡ Θεοτόκος μας, ποὺ ἔχει ἀναλάβει
μὲ τὴ Θεία Σκέπη Της νὰ προστατεύει καὶ
νὰ φρουρεῖ τὴν πατρίδα μας σὲ ὄλους τοὺς
πολέμους, δὲν θὰ ἐπιτρέψει νὰ πᾶνε χαμέ-
νοι οἱ κόποι μας καὶ σὲ αὐτὸ ποὺ γίνεται
σήμερα, 70 χρόνια μετὰ ἀπὸ τὴν Ἰδρυση
τῆς Ἐνώσεώς μας.

Γ. ΣΤΑΘΑΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Dharmananda, S., 2007. Στὴν Ἰστοσελίδα: <http://www.itmonline.org/arts/gmo.htm>
- ICAP, 2007. Στὴν Ἰστοσελίδα: <http://www.ica-p.gr>
- Δαλιάνης, Κ. Δ., 1983. Χειμερινὰ Σιτηρὰ. *Foto - Offset*: Λεοῦσης - Μαστρογιάννης, Ἀθήνα, 413 σελ.
- ΕΣΥΕ, Ἀπογραφὴ Γεωργίας - Κτηνοτροφίας ἔτους 2001 - 2002.
- ΕΣΥΕ, Διάφορες δημοσιεύσεις κατὰ τὴν περίο-
δο 1966 - 1995.
- Εὐελπίδης, Χ., 1949. Ἡ ἀνασυγκρότησις τῆς Ἑλ-
λάδος καὶ τὸ σχέδιον Marshall. Ἀθήνα.
- Ζιωγάνας, Χ. Μ., 1999. Ἡ ἀναπτυξιακὴ πορεία
τῆς Ἑλληνικῆς Γεωργίας καὶ ὁ ρόλος της στὴν Ἐθني-
κὴ Οἰκονομία, τὸ περιβάλλον καὶ τὸ μέλλον τῆς ὑπαί-
θρου. *Ἀκτίνες*, 606: 322 - 336.
- Μπεόπουλος, Ν., 2006. Σκέψεις γιὰ τὴ Γεωπο-
νία καὶ τὴν ἐξέλιξί της. *Τριπτόλεμος*, 21: 87 - 92.
- Μαυσιδῆς, Α., 2007. Στὴν Ἰστοσελίδα: <http://www.epohi.gr>.
- Παναγιωτόπουλος, Δ. Γ., 2004. Γεωργικὴ Ἐκ-
παίδευση καὶ ἀνάπτυξη. Ἡ Ἀνωτάτη Γεωπονικὴ
Σχολὴ Ἀθηνῶν στὴν ἐλληνικὴ κοινωνία, 1920 - 1960.
Ἑλληνικὰ Γράμματα, 364 σελ.
- Σαλαγκούδης, Γ., 2004. Μιὰ ἐπιθετικὴ πολιτικὴ
γιὰ τὴ βιομάζα καὶ τὰ βιοκαύσιμα. Ἡμερίδα *ElFores*:
16 Ἰουνίου, Ἀθήνα.
- Syassen, O., 1996. *The Development Potential of Diesel Engines with Biodiesel as Fuel. Proceedings of the Second European Motor Biofuels Forum, Graz, Austria, pp. 191 - 202.*
- Χύμης, Α., 2006. Στὴν Ἰστοσελίδα: <http://www.arcadians.gr/index.php>.

ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ «ΜΕΛΕ»

Ο χώρος που γεωγραφικά ανήκει ή Μονή ονομάζεται τ. Δήμος Ἀλαγονίας. Ἐχει ἕξη χωριά: Νέδουσα, Ἀλαγονία, Πηγές, Ἀρτεμισία, Λαδάς καὶ Καρβέλι. Ἡ τοποθεσία εἶναι τὸ μεσαιωνικὸ φρούριο «Μελέ» -600 μέτρα νοτιοδυτικὰ τῆς κοινότητος Ἀρτεμισίας- τὸ ὁποῖον μὲ τὰ ὁμοειδῆ φρούρια Ζαρνάτας, Γαῖτσῶν, Δυρραχίου καὶ Πολιανῆς, τοῦ ὀρεινοῦ αὐτοῦ συγκροτήματος τοῦ Ταυγέτου, παρεχωρήθη τὸ 1428 ὑπὸ τοῦ Δεσπότη τοῦ Μυστρᾶ Θεοδώρου Παλαιολόγου εἰς τὸν ἀδελφόν του Κωνσταντῖνο Παλαιολόγον.

Ἡ Ἱ. Μονὴ Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου ἐπῆρε τὸ ὄνομά της ἐκ τῆς τοποθεσίας «Μελέ». Παναγγυρίζει τὴν ἐπέτειο τῆς ἀποτομῆς τῆς τιμίας κεφαλῆς τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου Προδρόμου (29 Αὐγούστου).

Ἡ «Ἱ. Μονὴ ἀνηγέρθη ἐκ θάβρων γῆς καὶ ἀνιστορήθη διὰ συνδρομῆς καὶ κόπου Καλλινίκου Ἱερομονάχου 1676» εὐρέθη ἐπιγραφή σὲ ὑπέρθυρο τῆς βορείου θύρας τοῦ Καθολικοῦ. Ἐκ τῶν κωδίκων τῆς Μονῆς -οἱ ὁποῖοι εὐρίσκονται εἰς τὴν Ἐθνικὴν Βιβλιοθήκην- πληροφοροῦμεθα σχετικὰ δι' αὐτήν.

Ἡ περιουσία τῆς Μονῆς, ἐκτὸς τοῦ Καθολικοῦ καὶ τῶν κελλίων, ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἔκταση 30 στρεμμάτων μὲ 45 ὄπωροφόρα δένδρα, 200 ἐλαιόδενδρα καὶ 20 μορεόδενδρα. Μικρὴ περιουσία, ἀλλὰ τὸ ἔργον τῆς Μονῆς τεράστιο, ἀξιόλογο καὶ λίαν ἐθνικόν, ὅπως θὰ ἰδοῦμε πιὸ κάτω.

Ἀπὸ τὸ 1712 στὴ Μονὴ ἐλειτούργει σχολὴ ὑπὸ τὸν Ἠγούμενον Δανιὴλ καὶ τὸν ἱερομόναχον Νεόφυτον. Εἶχε μεγάλη φήμη καὶ μάλιστα ἀπὸ τὸ 1750 καὶ ἐντεύθεν εἶχε διασήμους διδασκάλους, ὅπως ἦσαν οἱ μοναχοὶ Μάξιμος καὶ Θεοδοῖος ὁ Περγαμηνὸς ἐκ Ναυπλίου, ὁ διακριθεὶς διὰ τὴν θα-

θεῖαν θεολογικὴν καὶ φιλοσοφικὴν συγκρότησή του καὶ τὴν γενικωτέραν ἑλληνικὴν του παιδεία.

Μετὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821 ὁ μνίστωρ τῆς Ὀρθοξείας Ἐπίσκοπος Ἀνδρούσης Ἰωσήφ, ἀξιολογώντας τὸ ἔργον τῆς Μονῆς διορίζει ἠγούμενον καὶ διευθυντὴν αὐτῆς καὶ τῆς σχολῆς τὸν «σοφολογώτατον ἱεροκλήρικα» Γερμανόν, ὅπως τὸν χαρακτηρίζει εἰς τὸ διοριστήριον ἔγγραφο.

Εἰς τὴν λαμπρὰν αὐτὴν σχολὴν τοῦ Γένους, ὅπως μαρτυρεῖται ἐκ διασωθέντων χειρογράφων, δὲν ἐδιδάσκετο μόνον ἡ Θεολογία, ἀλλὰ καὶ ἡ θύραθεν παιδεία ἦτο: Φιλοσοφία, Λογικὴ, Μαθηματικά, Γεωγραφία, οἱ Ἀρχαῖοι Ἕλληνες καὶ Λατῖνοι συγγραφεῖς, ὡς καὶ πολλὲς ἄλλες ἀνθρωπιστικὲς ἐπιστῆμες.

Πέραν αὐτῶν ἐδιδάσκετο καὶ ἐσμεινετο στὶς ψυχὰς τῶν ὑποδούλων Ἑλληνοπαίδων ἄσβεστη ἡ φλόγα τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν πατρίδα, τὴν ἐλευθερία καὶ ὁ πόθος γιὰ τὴν δημιουργία ἐλευθερῆς καὶ χριστιανικῆς πατρίδος.

Οἱ ἀποφοιτήσαντες μαθητὲς ἦσαν διαλεκτοὶ Ἕλληνες οἱ ὁποῖοι προσέφεραν τὰ μέγιστα εἰς τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821 θυσιάσαντες καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν τους διὰ τὴν πατρίδα. Ἐνδεικτικὰ ἀναφέρομεν τοὺς ἑξῆς: Μητροπολίτην Ναυπλίας καὶ Ἀργους Γρηγόριο Καλαμαρᾶ Α', Μητροπολίτην Ναυπλίας καὶ Ἀργους Γρηγόριον Καλαμαρᾶ Β', Γεράσιμον Παγώνη Μητροπολίτην Φθιώτιδος, Μητροπολίτην Τριφυλίας καὶ Ὀλυμπίας Ἰγνάτιο Ζερβόπουλο, Μητροπολίτην Γάνου καὶ Χώρας, Νεόφυτο Πελεκάση (ἀδελφὸς τοῦ πατριάρχου), Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Προκόπιον Πελεκάση (1812), Παναγιώτη Μπενάκη πρόκριτον τῆς Καλαμάτας, Πανάγο Τζάνε προύχοντα

τῆς Καλαμάτας, Μελετόπουλο ὄπλαρχηγό, βουλευτὴ καὶ γερουσιαστή, Κρεβατὰ Ἐμ. ποὺ μετεῖχε στὰ Ὁρλωφικά μὲ δικό του ἀπόσπασμα, Χρήστο - Ἀναγνώστη Παπαγεωργίου ἢ Ἀναγνωσταρᾶ, φιλικὸ καὶ ὑπουργὸ Στρατιωτικῶν, μαχόμενο εἰς τὴν πρῶτην γραμμὴν κατὰ τοῦ Ἱμπραήμ, πεσόντα ἡρωϊκὰ πρὸ τοῦ Ναυρίνου τὴν 26 Ἀπριλίου 1825, ὑπερασπιζόμενος τὴν νῆσον Σφακτηρία.

Δυστυχῶς ἡ Ἰ. Μ. Μελέ διελύθη τὸ 1833 ἀπὸ τοὺς Βαυαροὺς ὡς καὶ ἡ σχολὴ αὐτῆς παρὰ τὸ ἔργο τὸ ὁποῖον εἶχε προσφέρει εἰς τὸ Ἔθνος.

Τὸ 1854 ὁ ἐκ Πηγῶν Ἀλαγονίας Πέτρος Δημάκης ἐπιστρέφει ἐκ Ρουμανίας μὲ πολλὰ χρήματα. Τὸ 1857 παίρνει ἄδεια ἀπὸ τὴν κυβέρνηση καὶ ἰδρύει ἕνα ἀλληλοδιδασκτικὸ καὶ ἕνα ἑλληνικὸ σχολεῖο τὰ «Δημάκεια Ἐκπαιδευτήρια». Δαπάναις του ἀνήγειρε καὶ ἐπροικοδότησεν ὁ εὐγενὴς καὶ φιλογενὴς αὐτὸς ἐκ Ρουμανίας ὁμογενὴς μεγαλοπρεπῆ διώροφα ἐκπαιδευτήρια χωρητικότητος 500 μαθητῶν, τὰ ὁποῖα διέθεταν σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ εἰδικὸν ὄροφον πρὸς στέγασιν τοῦ διδασκτικοῦ προσωπικοῦ καὶ εἶχαν ἐπίσης οἰκοτροφεῖον πρὸς στέγασιν τῶν ἐξ ἀπομακρυσμένων περιοχῶν μαθητῶν.

Μετὰ ἀπὸ 45 ἔτη λειτουργίας των τὰ ἐκπαιδευτήρια αὐτὰ κατεστράφησαν ἐκ πυρκαϊᾶς τὸ 1902.

Εἰς τὸν χῶρον αὐτὸν ἑκατοντάδες Ἑλληνόπουλα ἀπὸ τὸ 1712 ἕως τὸ 1902 περίπου 160 ἔτη, ἐμορφώθησαν καὶ ἔμαθαν πολλὰ διὰ τὴν πίστιν καὶ τὴν πατρίδα καὶ ἀνεδείχθησαν στυλοβάτες τοῦ Ἔθνους.

Τὰ 6 χωριά τοῦ τ. Δήμου Ἀλαγονίας κατὰ τὴν περίοδον τῆς Τουρκοκρατίας εἶχαν 8 ἱερὰς μονές, ἦτοι: Ἰ. Μ. Μελέ Ἀρτεμισίας, Ἰ. Μ. Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου «Μαρδακίου» Νέδουσας, Ἰ. Μ. Κοιμήσεως Θεοτόκου «Σιδηρόπορτας» Καρβέλι, Ἰ. Μ. Ζωοδόχου Πηγῆς Λαδᾶ, Ἰ. Μ. Ἁγίου Ἀντωνίου καὶ Ἁγίου Ἰωάννου Θεολόγου Ἀλαγονίας, Ἰ. Μ. Ἁγίων Ἀποστόλων καὶ

Ἁγίων Θεοδώρων Πηγῶν καὶ ὅπως ἀποκαλεῖ διακεκριμένοι συγγραφεῖς τὴν περιοχὴ, ἦταν ἕνα μικρὸν Ἅγιον Ὅρος στὴν καρδιὰ τοῦ Ταυγέτου.

Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τοῦ καθολικοῦ τῆς Ἰ. Μ. Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ προδρόμου «Μελέ» εἶναι ἡ ἐξῆς: Μικρὸς σταυρόσημος μονόχωρος τρούλαιος ναὸς μετὰ νόρθηκος συνολικῶν διαστάσεων 5,97 X 12,40. Ὁ τρούλος μετὰ στρογγυλοῦ τυμπάνου καὶ εὐθυγράμμου στέφους ἔχει τέσσαρα στενά, δίκην θυρίδων, παράθυρα.

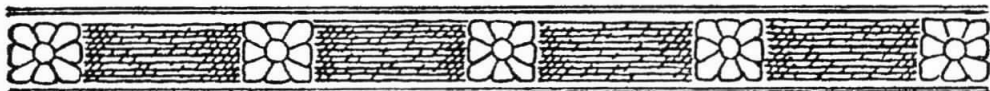
Μικρὴ ἀνακουφιστικὴ κόγχη ὑπάρχει ἄνω τῆς δυτικῆς θύρας. Οἱ ἀμφικλινεῖς στέγες τοῦ κτηρίου καὶ ἡ στέγη τοῦ τρούλου εἶναι κεραμοσκεπεῖς.

Οἱ τοιχογραφίες. Ὁ ζωγραφικὸς διάκοσμος ἔχει ἀπλωθεῖ εἰς ὅλον τὸν κυρίως ναὸν καὶ τὸν νόρθηκα. Εἰς τὸν τρούλον ὁ Παντοκράτορας, εἰς τὴν κόγχην τοῦ Ἱεροῦ Βήματος ἡ Πλατυτέρα μὲ τὰς χεῖρας ἀπλωμένας φέρουσα τὸν Χριστὸν ἐν μεταλλίῳ πρὸ τοῦ στήθους, δηλαδὴ ὡς Βλαχερνιώτισσα. Εἰς τὸ Ἱερόν τοὺς Ἱεράρχες, εἰς τὴν κόγχην τῆς προθέσεως τὴν Ἄκρα Ταπεῖωσι, εἰς τὶς καμάρες τὸ Δωδεκάροτον καὶ εἰς τὸν νόρθηκα τὴν Δευτέρην Παραοῖσα.

Εἰς τὸ τέμπλον τοῦ Ναοῦ ὑπῆρχε ἡ εἰκόνα τοῦ τιμίου Προδρόμου διαστάσεων 0,53 X 0,66 ἡ ὁποία φέρει διαμπερεῖς ὀπές ἀπὸ σφαῖρες. Τώρα φυλάσσεται στὸ Μουσεῖον τῆς Ἰ. Μητροπόλεως Μεσσηνίας.

Αὐτὴ ὑπῆρξεν ἡ Ἰ. Μ. τοῦ τιμίου Προδρόμου «Μελέ» τοῦ τ. Δήμου Ἀλαγονίας καὶ ἡ σχολὴ «Μελέ». Σήμερα σώζεται μόνον τὸ καθολικὸν τῆς Μονῆς. Ἦταν μὴ μεγάλη τοῦ Γένους Σχολὴ ἢ σχολὴ «Μελέ» εἰς τὴν καρδιὰ τοῦ Ταυγέτου. Τόσον ἡ Ἰ. Μονὴ ὅσον καὶ ἡ σχολὴ «Μελέ» ἔζησαν κατὰ σύμπτωση 160 χρόνια ἢ κάθε μίαν σὲ διάφορα χρονικὰ διαστήματα. Ἡ συμβολὴ καὶ τῶν δύο εἰς τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Γένους καὶ ὄχι μόνον, ὑπῆρξεν οὐσιαστικὴ καὶ πελώρια. Διὰ τοῦτο ἡ εὐγνώμοσύνη τοῦ Ἔθνους τοὺς ἀνήκει.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΣ

ΜΑΘΗΜΑ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ

Ἄναφερόμενοι στὸ 1821, χρειάζεται νὰ ποῦμε τί ἐορτάζουμε; Ὅχι βέβαια. Τούλαχιστον γιὰ τοὺς ἀναγνώστες αὐτοῦ τοῦ Περιοδικοῦ, ἀλλὰ καὶ γιὰ ὄλους τοὺς Ἕλληνες ποῦ ἔχουν κάποια ἡλικία. Γιὰ τὰ νέα παιδιά ὅμως;

Μὰ τί λέτε τώρα; θὰ ρωτήση ἑκπληκτος ὁ ἀδαῆς περὶ τὰ σχολικὰ τῆς ἐποχῆς μας. Δὲν διδάσκονται ἱστορία; Δὲν μαθαίνουν γιὰ τὸν Κολοκοτρώνη καὶ τὸν Μακρυγιάννη, τὸν Παπαφλέσσα καὶ τὸν Νικητάρη; Γιὰ τὴν πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου καὶ τὴν καταστροφή τῆς Χίου; Γιὰ τὸ Σοῦλι τὸ ἀδούλωτο καὶ τὸν χορὸ τοῦ Ζαλόγγου;

Ἄλλὰ τὸ θέμα δὲν εἶναι μόνο ἂν τὰ μαθαίνουν ἀλλὰ καὶ πῶς τὰ μαθαίνουν. Καὶ πρὸ παντός, πόσο μελετοῦν τὴν ἱστορία ὅταν ξέρουν ὅτι εἴτε γράφουν εἴτε ὄχι θὰ περάσουν στὴν ἄλλη τάξη.

Ἄλλὰ ἔστω ὅτι τοὺς μιλήσαμε γιὰ τὸ 1821. Δὲν ἀρκεῖ. Πρέπει νὰ τοὺς ποῦμε καὶ γιὰ τὰ πρὶν ἀπὸ τὴν Ἐπανάσταση. Γιὰ τὰ τετρακόσια χρόνια τῆς σκλαβιάς ποῦ ζήσαμε. Ὅποιοσδήποτε ἄλλος λαὸς θὰ εἶχε σβήσει ἀπὸ τὸν χάρτη. Θὰ εἶχε ἀφομοιωθῆ μὲ τὸν κατακτητὴ. Θὰ εἶχε ξεχάσει τὴν γλῶσσα του, τὴν ἱστορία του, τὸ ὄνομά του, τὰ πιστεύω του. Πολλῶ μάλλον, ἐφ' ὅσον ὅλα αὐτὰ συνδέονταν μὲ τὴν ιδιότητα τοῦ ραγιά, δηλαδὴ τοῦ δούλου, ἐνῶ ἀπλῶς καὶ μόνο ἢ ἄρνησις τοὺς θὰ ἀλλάζε ἀρδην τὴν ζωὴ του.

Ὅμως, οἱ Ἕλληνες, οἱ Ρωμιοί, οἱ Γραικοί, ὅλα αὐτὰ τὰ χρόνια ἔμειναν Ἕλληνες καὶ Χριστιανοί. Σκλαβωμένοι, ἀλλὰ μὲ τὴν ἐλπίδα ζωντανὴ πῶς μιὰ μέρα θὰ ἀποκτήσουν τὴν ἐλευθερία τους. Ἐβλεπαν τὶς χώρες τὶς ἑλληνικές, τὴ γῆ ποῦ ἦταν προαιώ-

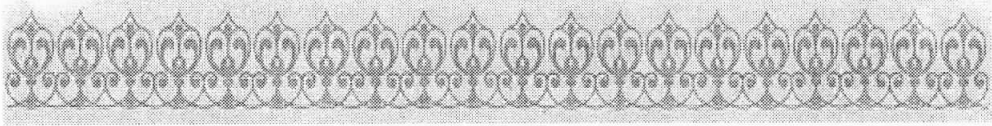
νια δική τους. Ἀγνάντευαν τὴν Ἁγία - Σοφία καὶ τὴν Πόλη καὶ τραγουδοῦσαν: «Πάλι μὲ χρόνια μὲ καιροὺς, πάλι δικά μας θάνα.

Ἔτσι ξημέρωσε ἡ μεγάλη ἡμέρα. Καὶ μὲ τὴν εὐλογία τῆς Ἐκκλησίας μας, ὑψωσαν στὴν Ἁγία Λαύρα τὸ Λάβαρο τῆς Ἐπανάστασης. Καὶ ὁ Θεὸς ποῦ «ἔδωσε τὸν λόγο του καὶ δὲν τὸν παίρνει πίσω», καθὼς ἔλεγε ὁ Κολοκοτρώνης, τοὺς ἐχάρισε τὴν ἐλευθερία τους. Ὑστερα ἀπὸ τετρακόσια ὀλόκληρα χρόνια σκλαβιάς μὲ ἀγῶνες καὶ θυσίες δέκα ὀλόκληρων χρόνων.

Μιλοῦν πολλοὶ γιὰ ἐλευθερία. Μὰ ἂν ἓνας λαὸς ἀγωνίστηκε γιὰ τὴν ἐλευθερία του μὲ τόση ἐπιμονή, μὲ τέτοιες συνθήκες, μὲ τόσες θυσίες, τόσα πολλὰ χρόνια, ἦταν τοῦτος ὁ λαὸς ὁ δικός μας, ὁ Ἕλληνικός. Ἄν τὰ παιδιά μας δὲν τὰ μάθουν αὐτὰ, πῶς θὰμποροῦν νὰ λέγονται Ἕλληνες; Ἡ λέξις αὐτὴ δὲν εἶναι ἓνας ἀπλὸς προσδιορισμὸς ποῦ σημαίνει ἔστω τὴν καταγωγή μας. Μαρτυρεῖ τὴν γεννιά μας, τὴν ἀρχαία καὶ τὴν νεώτερη ἱστορία μας, τὴν μοναδική, γλῶσσα μας ποῦ εἶναι ἡ ἀρχαιότερη, ἡ ὠραιότερη καὶ ἡ πλουσιώτερη γλῶσσα τοῦ κόσμου.

Αὐτὰ θυμόμαστε τὶς μέρες αὐτὲς τοῦ Μάρτη καὶ αὐτὰ γιορτάζουμε. Αὐτὰ θὰ ἔπρεπε νὰ μαθαίνουν τὰ παιδιά μας. Ὅχι σὰν μᾶθημα, ἀλλὰ σὰν ζωντανὴ ἱστορία τῆς φυλῆς μας. Αὐτὰ θὰ ἔπρεπε νὰ τοὺς διδάσκουν οἱ δάσκαλοί τους καὶ νὰ κλαῖνε. Νὰ εἶναι τὸ κυριώτερο μᾶθημα στὰ σχολεῖα μας. Ἐφ' ὅσον ἐξακολουθοῦν νὰ εἶναι ἑλληνικά.

ΠΑΝΟΡΜΙΤΗΣ

ΣΧΟΛΙΑ

Η ΕΘΝΙΚΗ ΕΟΡΤΗ

Ὁ μήνας Μάρτιος εἶναι συνδεδεμένος ἀπὸ ἐδῶ καὶ δύο αἰῶνες περίπου μὲ τὴν ἐθνικὴ ἐορτὴ τῆς παλληγενείας, ἡ ὁποία ἔχει συνυφανθεῖ μὲ τὴ νεώτερη παράδοση τοῦ ἐθνικοῦ βίου. Τὴν σκοπιμότητα αὐτῆ τῶν ἐορταστικῶν ἐκδηλώσεων τοῦ πατριωτικοῦ αἰσθήματος τῶν πολιτῶν ἐρχονται νὰ ἀμφισβητήσουν τὰ σύγχρονα «προοδευτικὰ» μυαλά, μὲ τὸ ἐπιχείρημα ὅτι τάχα μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν καλλιεργεῖται φρόνημα σωδινισμοῦ, τὸ ὁποῖο δὲν ταιριάζει στὸ κλίμα τῆς παγκοσμιοῦσας καὶ τῆς συναδελφώσεως τῶν λαῶν.

Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς Ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος τὸ ἔτος 1830 οἱ ἑλληνοτουρκικὲς σχέσεις ἔχουν περάσει ἀπὸ ποικίλες φάσεις, ἔνοπλων συγκρούσεων καὶ πολέμων νικηφόρων καὶ μὴ, καταστροφές, γενοκτονίες, ξεριζωμούς, μὲ ἐλάχιστες καὶ πρόσκαιρες ἀναλαμπές τῆς ἀμφιλεγόμενης ἑλληνοτουρκικῆς φιλίας.

Τὸν σκεπτικισμό αὐτὸν τὸν προκαλεῖ καὶ ἡ πρόσφατη συνάντηση τῶν πρωθυπουργῶν Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας, τὰ ἀποτελέσματα τῆς ὁποίας ἦσαν ἀόριστα καὶ μὲ ὑποσχέσεις γιὰ τὴν ἐπίλυση συγκεκριμένων καὶ χρονίων προβλημάτων τῆς ἐλληνικῆς πλευρᾶς, ὅπως ἡ ἐπαναλειτούργεια τῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης καὶ ἡ στάση τῆς τουρκικῆς πολιτικῆς ἐναντι τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

Ὅλη αὐτὴ ἡ μακρὰ ἐμπειρία τῆς ἐλληνικῆς κοινῆς γνώμης γιὰ τὴν εἰλικρίνεια τῶν τουρκικῶν διαθέσεων, ἐκφράσθηκε μὲ

τὸ ὑψηλὸ ποσοστὸ ἐπιφυλάξεων τῶν Ἑλλήνων πολιτῶν γιὰ τὴν ἀποτελεσματικότητα τῆς συναντήσεως αὐτῆς πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως τῆς ἐλληνικῆς ἀντιπροσωπείας γιὰ τὴν Ἄγκυρα.

Ὅλα αὐτὰ ὀδηγοῦν στὸ συμπέρασμα ὅτι καλὲς εἶναι μὲν οἱ διμερεῖς ἐπαφές, ἀλλὰ ταυτόχρονα ἐπιβάλλεται καὶ ἡ τόνωση τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος, τὸ ὁποῖο ἀναβαπτίζεται μὲ τὸν ἐορτασμό τῆς ἐπετείου τῆς 25^{ης} Μαρτίου 1821.

ΤΑ ΔΕΛΤΙΑ ΕΙΔΗΣΕΩΝ

Σὲ μεγάλο ποσοστὸ τὰ δελτία εἰδήσεων τῶν μέσων μαζικῆς ἐνημερώσεως καὶ οἱ στήλες τῶν ἐφημερίδων καλύπτονται μὲ ἀναφορές τους σὲ γεγονότα ἀποκαλούμενα σκάνδαλα, -ὑποτίθεται γιὰ ἐνημέρωση τῆς κοινῆς γνώμης- ἀφορῶντα στὸν δημόσιο τομέα ἢ καὶ στὸν ἰδιωτικὸ βίον, κατὰ κανόνα ἐπωνύμων προσώπων. Καλοῦνται δὲ συνήθως σχετικὰ ἢ καὶ ἄσχετα ἄτομα σὲ διαλογικὴ συζήτηση γιὰ νὰ καταθέσουν τὴν μαρτυρία τους, νὰ ἐκφέρουν τὴν κρίση τους, νὰ συμφωνήσουν ἢ καὶ νὰ διαφωνήσουν ἐπὶ τοῦ θέματος. Καὶ ὅλα αὐτὰ σὲ ἐπανειλημμένες ἐκπομπές ἐπὶ ἐνὸς θέματος, μὲ ἀποτέλεσμα, γιὰ τὸν λόγο αὐτόν, νὰ καταντοῦν πολλὲς φορὲς ἀνιερές.

Τὸ συμπέρασμα ἐξ ὅλων αὐτῶν εἶναι ἡ γενικὴ ἐντύπωση ὅτι ἡ ἐλληνικὴ κοινωνία ἀντιμετωπίζει κατάσταση βαθεῖας κρίσεως. Σὲ τοῦτο συμφωνοῦν ἐγκριτοὶ δημοσιογράφοι καθὼς καὶ ἐκπρόσωποι τοῦ πολιτικοῦ κόσμου. Αὐτὴ ἡ διαπίστωση

ὅμως δὲν ἀρκεῖ. Ἀναζητήσαν ἄραγε οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ τίς εὐθύνες τους γιὰ τὴν κατάσταση αὐτή, μὲ τίς παραλείψεις τους, τὴν ἀδιαφορία τους καὶ τίς ἐνέργειές τους, ὅπως γιὰ τὴν ψήφισή νόμων οἱ ὅποιοι ὑποσκάπτουν τοὺς θεσμοὺς τῆς οἰκογένειας; Ἡ ἀποποινικοποίηση τῆς μοιχείας, ἡ νομιμοποίηση τῶν ἀμβλώσεων, τὸ λεγόμενο αὐτόματο διαζύγιο, ἡ ὑποβάθμιση τοῦ μαθήματος τῶν θρησκευτικῶν στὰ σχολεῖα ἔργα τοῦ ἑλληνικοῦ κοινοβουλίου εἶναι. Καὶ τέλος σὲ τί συνετέλεσαν οἱ ἡγούμενοι τοῦ δημοσίου βίου στὴν ἠθικὴ καλ-

λιέργεια τῶν πολιτῶν;

Ἄλλὰ θὰ ρωτήση κανεὶς; Δὲν ὑπάρχουν θετικὰ γεγονότα τὰ ὁποῖα νὰ ἐκφράζουν τὸ ὑγιὲς καὶ πολυπληθέστερο τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας; Δὲν ἀποτελοῦν αὐτὰ εἰδήσεις, οἱ ὁποῖες νὰ ἐνδιαφέρουν καὶ νὰ ἱκανοποιοῦν τὸ εὐρύτερο κοινό; Ἡ μήπως, στὴν περίπτωσή αὐτή, ἰσχύει ἐκεῖνο τὸ ὁποῖο πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἔγραφε ὁ Ἄλεξ. Τσιριντάνης, ὅτι τὴν ἀρετὴ τὴν βαρύνεται καὶ ἡ ἱστορία;

ΒΑΣΙΛ. Κ. ΣΤΑΘΑΚΗΣ

ΤΟ ΧΑΝΙ ΤΗΣ ΓΡΑΒΙΑΣ

*Ἀπὸ κρότον ὀργάνων βοῖζει
τῆς Γραβιάς τὸ βουνὸν ἀντικρὺ,
λάμπουν ὄπλα χρυσὰ καὶ λερῆ
φουστανέλα μαυρίζει.*

*Κ' ἡ σκιὰ τοῦ Διάκου παρέκει,
τοῦ εἰς σοῦβλαν ψηθέντος σκληράν,
μὲ μεγάλην θ' ἀκούση χαρὰν
νὰ βροντᾷ τὸ τουφέκι...*

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΖΑΛΟΚΩΣΤΑΣ

ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

ΥΠΑΡΧΕΙ ΑΚΟΜΗ ΔΙΕΞΟΔΟΣ

Άνησυχητικές διαστάσεις λαμβάνει τούς τελευταίους μήνες ή εφηβική και νεανική έγκληματικότητα στις προηγμένες χώρες της Δύσεως, ακόμη και μέσα σε σχολικά συγκροτήματα. Σε λύκειο τού κέντρου τού Κλίβελαντ στο Όχαίο ανήλικος μαθητής εισέβαλε, ανοίγοντας πύρ, με αποτέλεσμα τόν τραυματισμό πέντε ατόμων και με τραγική κατάληξη τήν αυτοκτονία τού δράστη. Σύμφωνα με αστυνομικές πηγές, ο ανήλικος αυτόχειρας αντέδρασε με αυτόν τόν τρόπο, επειδή είχε αποβληθεί από τόν σχολείο αυτό...

Ένα μήνα αργότερα, έννέα άνθρωποι σκοτώθηκαν σε σχολείο της νότιας Φιλανδίας από τις σφαίρες 18χρονου, ο οποίος κράτησε για τόν έαυτό του τήν τελευταία σφαίρα. Ανάμεσα στους νεκρούς ήταν έπτά μαθητές και ή διευθύντρια τού σχολείου. Ο δράστης δέν φαίνεται να αντιμετώπιζε προβλήματα με τήν οικογένειά του, είχε λευκό ποινικό μητρώο και είχε αποκτήσει τόν όπλο του νόμιμα, μόλις 20 ήμέρες πριν τόν μακελειό. Όμως, τόν τελευταίο καιρό απομονωνόταν στο δωμάτιό του, παρακολουθώντας με πάθος ταινίες, που είχαν ως πρωταγωνιστές τούς αίμοσταγείς Χίτλερ και Στάλιν που λάτρευε...

Λίγες μέρες πριν τά τελευταία Χριστούγεννα, στην Όμάχα της Νεμπράσκα, ο 19χρονος Ρόμπερτ Χόκινς άνοιξε πύρ σε πολυσύχναστο έμπορικό κέντρο, σκοτώνοντας όκτώ ανθρώπους και τραυματίζοντας άλλους πέντε, πριν στρέψει τόν όπλο του στον κροτάφο του και πατήσει για τελευταία φορά τή σκανδάλη. Λίγο αργότερα ή σπιτονοικοκυρά του ανακάλυψε στο διαμέ-

ρισμά του ένα σημείωμά του: «τώρα θα γίνω διάσημος» έγραφε ο Χόκινς, που ήδη αντιμετώπιζε προβλήματα με τόν νόμο και τόν σχολείο του, ενώ είχε απολυθεί από τά McDonalds της γειτονιάς του για ανάρμοστη συμπεριφορά.

Τήν ίδια χρονική περίοδο, και συγκεκριμένα στις αρχές τού περασμένου Νοεμβρίου, δημοσιοποιήθηκε στις ΗΠΑ ή έκτενέστερη έρευνα όλων τών εποχών, σχετικά με τήν έπιρροή της τηλεόρασης στη διάπλαση τού χαρακτήρα. Καθηγητές τού Πανεπιστημίου της πολιτείας Ουάσιγκτον και έρευνητές τού Έρευνητικού Ίνστιτούτου στο Παιδιατρικό Νοσοκομείο τού Σιάτλ ανέλυσαν τά δεδομένα που κατέγραφαν συστηματικά επί 40 χρόνια, παρακολουθώντας τήν τηλεοπτική συμπεριφορά 8.000 οικογενειών.

Βασικό συμπέρασμα της έρευνας ήταν ότι τά παιδιά, και ιδίως τά αγόρια, που παρακολουθούν συστηματικά βίαια τηλεοπτικά προγράμματα στις ηλικίες 2 έως 5 ετών, έκδηλώνουν έπιθετικότητα και αντικοινωνική συμπεριφορά άπέναντι σε συμμαθητές και δασκάλους, όταν πάνε στο σχολείο. Ακόμη και φαινομενικά άθωα, αλλά βίαια κινούμενα σχέδια, συμβάλλουν στο αποτέλεσμα αυτό.

Εύτυχως, ή άρνητική αυτή εξέλιξη στον χαρακτήρα τών παιδιών είναι αναστρέψιμη. Έρευνα της Σχολής Δημόσιας Υγείας τού Πανεπιστημίου Τζόν Χόκινς ανέλυσε τά στοιχεία της σχέσεως 2.700 παιδιών με τή μικρή όθονη: αν και ή ύπερβολική τηλεθέαση έπηρέαζε άρνητικά τή συμπεριφορά τών παιδιών, όταν οι ώρες μπροστά στην τηλεόραση μειώθηκαν σημαντικά, βελτιώ-

θηκε ξεκάθαρα ή παραβατική συμπεριφορά των παιδιών.

Βέβαια, ή Αμερικανική Ακαδημία Παιδιάτρων εξακολουθεί να επιμένει πολύ σωστά ότι τα παιδιά ηλικίας μέχρι δύο ετών δεν πρέπει να βλέπουν καθόλου τηλεόραση, ενώ ή τηλεθέαση των μεγαλύτερων παιδιών δεν πρέπει να υπερβαίνει τις δύο ώρες κάθε μέρα.

Σ' αυτό συνηγορεί και πρόσφατη έρευνα του Πανεπιστημίου Γέιλ, στην οποία οι επιστήμονες συμπέραναν ότι, πριν καν μπορέσουν να μιλήσουν, τα μωρά μπορούν να δουν τη διαφορά ανάμεσα στους καλούς και τους κακοπροαίρετους ανθρώπους και να επηρεαστούν συναισθηματικά, θετικά ή αρνητικά, απέναντί τους.

Τελικά, ή συνετή επιλογή των τηλεοπτικών προγραμμάτων εξακολουθεί να παραμένει ή χρυσή λύση. Και οι πραγματικοί γονείς θα προσφέρουν πολύ περισσότερο στη διαμόρφωση του χαρακτήρα των παιδιών τους αν συνεργάζονται μαζί τους και τα μαθαίνουν να διαλέγουν το καλύτερο προϊόν της τηλεόρασης, παρά να τρελαίνονται και να απαγορεύουν «διά ροπάλου» την παρακολούθηση της τηλεόρασης, κάτι που δεν πρόκειται ποτέ να επιτύχουν ολοκληρωτικά.

ΜΑΚΗΣ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΤΑ ΜΕΣΑ ΚΑΙ Η ΟΥΣΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Κάθε τόσο διαβάζουμε στις έφημερίδες για την έκτιναξη κάποιου νέου μέσου επικοινωνίας στα ύψη. Στην αρχή ήταν τα κινητά τηλέφωνα (στην χώρα μας οι ενεργές συνδέσεις υπερέβησαν τα 14 εκατομμύρια)· κατόπιν τα ιστολόγια (*blogs*)· τώρα ήρθε ή σειρά ενός άλλου μέσου, του *Facebook*. Αντιγράφω από την είδησεογραφία: Το *Facebook* δημιουργήθηκε από ένα *site* για την επικοινωνία των φοιτητών και των αποφοίτων του Χάρβαρντ. Σέ περίπου 3,5 χρόνια εξελίχθη σέ ένα χώρο «κοινωνικής

δικτυώσεως» μέ πάνω από 57 εκατομμύρια έγγεγραμμένους χρήστες παγκοσμίως (περί τους 120.000 Έλληνες μεταξύ των οποίων ό Πρωθυπουργός της χώρας, ό Αρχηγός της Αντιπολιτεύσεως, πολλοί ύπουργοί). Υπολογίζεται ότι καθημερινώς έγγράφονται 250.000 άνθρωποι παγκοσμίως. Το 60% των μελών είναι από χώρες έκτός των ΗΠΑ. «Τό *facebook* εντάσσεται στην εύρεία κατηγορία των ιστοσελίδων κοινωνικής δικτύωσης (άλλοι δημοφιλείς τέτοιοι ιστότοποι είναι τό *MySpace*, τό *Bebo* κ. ά.). Δηλαδή, δίνει τη δυνατότητα δημιουργίας ενός προφίλ (όσο «πλούσιου» και λεπτομερούς επιθυμεί καθένας), μέσω του οποίου μπορεί κανείς να δημιουργήση ένα δίκτυο φίλων ήδη γνωστούς ή και άγνωστους. Έκτός από τη δυνατότητα άπλης επικοινωνίας μαζί τους, την ανταλλαγή δηλαδή μηνυμάτων, εικόνων κ.λ.π., ό χρήστης έχει στη διάθεσή του άναρίθμητες εφαρμογές - από «χαζές», όπως τέστ προσωπικότητας και εικονικά μπουγελώματα, μέχρι πύο έκλεπτυσμένες, όπως ή έναρξη κάθε είδους έκστρατειών. Κατά βάση, πάντως, οι εφαρμογές που διατίθενται μέσω του *FB* έχουν στόχο τη διασκέδαση και την ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ φίλων. Σέ μεγάλο βαθμό, επίσης, τό *FB* λειτουργεί και σαν ένα ήλεκτρονικό λεύκωμα - ναι, σαν αυτό που είχαμε στις σχολικές τάξεις. Δεν μαζεύουμε πιά άφιερώσεις, μά *video*, φωτογραφίες, γράφωτι και άλλες δημιουργίες που καθένας μπορεί να «κολλήσει» στο προφίλ μας. Όπως ήταν άναμενόμενο, βέβαια, τό *facebook* έχει δεχθεί ούκ όλίγες καταγγελίες, που άφορούν κυρίως την έμπορευματοποίησή του και τη διακίνηση προσωπικών δεδομένων. Όσο όμως ό μεγαλύτερος κίνδυνος είναι ή ίδια ή δημοτικότητα του. Όδη, οι μεγάλες επιχειρήσεις έλέγχουν τό προφίλ των ύποψηφίων εργαζομένων τους στο *facebook* πριν από την πρόσληψη (Καθημερινή 9.12.2007).

Οί άνθρωποι, φαίνεται, πώς προσπαθούν έναγωνίως να βρουν τρόπους επικοι-

νωνίας στις ἀφιλόξενες μεγαλουπόλεις. Οἱ ρυθμοὶ τῆς ζωῆς, αὐτὸ τὸ συνεχές «τρεξιμο» ὀδηγοῦν πολλοὺς στὴν «ἐπικοινωνία» μέσῳ τῶν νέων τεχνολογιῶν. Τὸ πρόβλημα ὅμως παραμένει τί εἶδους ἐπικοινωνία εἶναι αὐτή, ὅταν δὲν ὑπάρχει προσωπικὴ ἐπαφή; "Όταν δὲν βλέπεις καὶ δὲν ἀκοῦς διὰ τῶν σωματικῶν αἰσθήσεων τὸν ἄνθρωπο μὲ τὸν ὁποῖο θέλεις νὰ ἐπικοινωνήσης; Ἡ ἐπικοινωνία εἶναι μία βαθυτέρα κοινωνία μὲ τὸν ἄλλο. Προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀρχαιοελληνικὴ λέξι «κοινωνία – κοινὸς νοῦς». Σημαίνει προσέγγισι τῶν ψυχῶν δύο ἢ περισσότερων ἀνθρώπων καὶ ὄχι ἀπλῶς τὴν ἀνταλλαγὴ λέξεων ἢ μηνυμάτων μεταξὺ τους. Χωρὶς νὰ παραγνωρίζῃ κάποιος καὶ τὰ θετικὰ ἀποτελέσματα ἀπὸ τὴν ὀρθὴ καὶ μετρημένη χρῆσι τῶν νέων ἐπιτευγμάτων τῆς τεχνολογίας, μᾶλλον ὀδηγεῖται στὸ νὰ καταλήξῃ στὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ χρῆσις ἐνδιαμέσων μέσων πωχαίνει καὶ φαλκιδεύει τὴν ἀληθινὴ καὶ οὐσιαστικὴ ἐπικοινωνία μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων.

Τὸ πλέον προβληματικὸ, ὅμως, παρεπόμενο αὐτῆς τῆς νέας τάσεως εἶναι ὅτι ἡ προσπάθεια ἐπικοινωνίας γίνεται δημοσίως καὶ δι' ἐκθέσεως σὲ ἓνα ἄγνωστο κοινό. Ὁ καθένας μπορεῖ νὰ διαβάσῃ καὶ νὰ γνωρίσῃ πράγματα, τὰ ὁποῖα μεταξὺ φίλων μπορεῖ νὰ ἦσαν γνωστά, ἀλλὰ τὰ ὁποῖα φανερῶνουν πτυχές τῆς προσωπικότητός μας. "Όπως σημειώνει κάποιος χρήστης: «νιώθω καὶ μιὰ μικρὴ ἀμηχανία ὅταν γνωρίζω ὅτι ἓνα τμῆμα τῆς ζωῆς μας εἶναι ἐκτεθειμένο στὰ μάτια τῶν ἄλλων».

Γιὰ τοὺς ἀνθρώπους μὲ πνευματικὴς ἀνησυχίες οἱ τάσεις αὐτὲς ὑποδηλώνουν τὴν ἔλλειψι οὐσιαστικῆς ἐπικοινωνίας καὶ πραγματικῆς κοινωνικοποιήσεως τῶν ἀνθρώπων. Ἀκριβῶς ἐπειδὴ θέλομε νὰ αἰσθανόμαστε ὅτι ἀνήκομε σὲ κάποια ὁμάδα καὶ ἐπειδὴ οἱ παραδοσιακὲς μορφὲς κοινωνικῆς ζωῆς (οἰκογένεια, γειτονία, ἐνορία, σύλλογος, κόμμα) περνοῦν κρίσι ἀμφισβητήσεως, γι' αὐτὸ καταφεύγομε στὶς νέες αὐτὲς μορφὲς «κοινωνικῆς δικτυώσεως», οἱ ὁποῖες ὅμως εἶναι δομημένες καὶ δημιουργημένες πᾶνω στὴν ἀπομόνωσι καὶ στὸν ἀτομικισμὸ τῶν νέων τεχνολογιῶν. Μπορεῖ, βέβαια, νὰ ἀποβοῦν καὶ εὐεργετικὲς, ὅταν λειτουργήσουν ὡς ἀφορμὴ γιὰ ἔξοδο ἀπὸ τὴν ἀπομόνωσι τοῦ ὑπολογιστοῦ καὶ ἀρχὴ οὐσιαστικῆς προσωπικῆς ἐπικοινωνίας, ὅπως καταγράφεται σὲ μαρτυρία χρήστου: «Ἀρχικὰ ἀνταλλάξαμε μέσῳ Ἴντερνετ σκέψεις γιὰ τὸ γκρούπ («Ἀθήνα», τοῦ Facebook). Ἐπειτα εἶπαμε νὰ βρεθοῦμε ἀπὸ κοντά, γιατί εἴχαμε ἀρκετὰ κοινὰ ἐνδιαφέροντα. Δὲν τὸ περίμενα νὰ ἀσχοληθῶ κι ἐγὼ σὲ σημεῖο ποῦ νὰ κοινωνικοποιηθῶ μέσῳ τοῦ Διαδικτύου» (Ἐλεύθερος Τύπος 3.1.2008).

Ἡ ἀναδίωξις τῆς παραδοσιακῆς κοινωνικῆς ζωῆς στὸν χῶρο τῆς Ἐκκλησίας μὲ νέες καὶ ἐκσυγχρονισμένες μορφὲς θεωροῦμε ὅτι θὰ ἀποτελέσῃ τὴν ἰσχυρὰ ἀπάντησι στὶς ἐναγώνιες ἀναζητήσεις τῶν συγχρόνων ἀνθρώπων γιὰ ἀύθεντικὴ ἐπικοινωνία, τὴν ὁποῖα ματαίως ψάχνουν στὰ μέσα καὶ ὄχι στὴν οὐσία τῆς.

ΙΩ. Κ. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

Ἀγαπητές μας «Ἀκτίνες»,

Με χαρὰ δέχθηκα τὴν πρόσκληση ἀπὸ τὴν «Ἑλληνικὴ Παιδεία», νὰ παρευρεθῶ, ὡς ἐκπρόσωπος τοῦ Δ. Σ. τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων καὶ νὰ ἀπευθύνω χαιρετισμόν, στὴν Ἡμερίδα ποὺ διοργανώθηκε τὴν 19^η Ἰανουαρίου 2008, ἀπὸ τὴν «Ἑλληνικὴ Παιδεία» μὲ θέμα: «Ἡ Ἀναγέννηση τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων στὸν Κόσμο Σήμερα». Ἡ Ἡμερίδα πραγματοποιήθηκε στὴ μεγάλη αἴθουσα τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου «Παρνασσός», μὲ μεγάλη ἐπιτυχία. Οἱ ὁμιλητὲς ἦσαν ὅλοι ξένοι, διακεκριμένοι Ἕλληνιστὲς, καθηγητὲς Πανεπιστημίων, δύο ἀπὸ Ἴσπανία, ὁ Ἀκαδημαϊκὸς καὶ Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Μαδρίτης *Francisco R. Adrados* καὶ ὁ Καθηγητὴς τοῦ ἰδίου Πανεπιστημίου *Alfonso Martinez Diez*, ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Λουξεμβούργου ὁ Καθηγητὴς *Edouard Wolter*, ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιο τοῦ *Lecce* τῆς Κάτω Ἰταλίας, ἡ Καθηγήτρια *Isabella Bernardini* καὶ ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιο *Lomonosov* τῆς Μόσχας, ἡ Καθηγήτρια *Ναταλία Νικολάου*. Ὅλοι οἱ ὁμιλητὲς μίλησαν στὰ ἑλληνικὰ καὶ τόνισαν τὴ μεγάλη σημασία ποὺ ἔχει ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ὡς παράγοντας ἐνότητας μεταξὺ τῶν γλωσσῶν

τῆς Εὐρώπης καὶ ὡς μέσον διαδόσεως τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ στὶς διάφορες εὐρωπαϊκὲς χῶρες. Ἐπίσης ἀναφέρθηκαν στὸ αὐξημένο ἐνδιαφέρον τῶν σπουδαστῶν στὰ Πανεπιστήμια ὅπου διδάσκουν, γιὰ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ πολιτισμὸ καὶ γιὰ τὴν ἐκμάθηση τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας.

Αὐτὰ τὰ μηνύματα λένε πολλὰ γιὰ μᾶς ἐδῶ, ποὺ ἔχουμε, ἀρκετὰ χρόνια τώρα, ἀποπολήσει τὶς ἀξίες αὐτὲς ποὺ οἱ πρόγονοί μας, μᾶς κληρονόμησαν καὶ ποὺ οἱ ξένοι μᾶς ζηλεύουν διότι ἔχουμε τὴ δυνατότητα, λόγω γλώσσας, τῆς ἀπευθείας προσφυγῆς πρὸς τὴν πολὺτιμη αὐτὴ παρακαταθήκη. Δυστυχῶς, δὲν ὑπάρχουν σήμερα εὐκαιρίες γιὰ τοὺς νέους μας νὰ γνωρίσουν τὴν ἑλληνικὴ γραμματεία καὶ ὀλοκληρώσουν τὴ μόρφωσή των. Στόχος τῶν σημερινῶν νέων μας εἶναι, ἡ ἀπόκτηση γνώσεων ὡς πρὸς ἓνα γνωστικὸ ἀντικείμενο, αὐτὸ ποὺ στὴν ἀγορὰ ἐργασίας θὰ τοὺς δώσει ἐπαγγελματικὴ ἀποκατάσταση.

Μήπως, ἦλθε ἡ ὥρα νὰ ἀλλάξουμε ὀρισμένα πράγματα στὸ ἐκπαιδευτικὸ μας σύστημα;

Μὲ ἀγάπη

Χ. ΓΙΑΜΒΡΙΑΣ

Ὁμότιμος Καθηγητὴς Γεωπονικοῦ
Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

«AKTINEΣ». Μηνιαῖον περιοδικόν. Κυκλοφορεῖ τὴν 1ην ἐκάστου μηνός. Ἰδιοκτήτης: «Χριστιανικὴ Ἐνωσις Ἀκτίνες», ὁδὸς Καρύτση 14, 105 61 Ἀθήνα, Τηλ. 3235-023. Ἐκδότης καὶ Διευθυντὴς Συντάξεως: Γεώργιος Δ. Ἰατροίδης, Παρθενῶνος 26, 117 42 Ἀθήνα. Προϊστάμενος Τυπογραφείου: Θεόδωρος Γ. Δούρος, Ἰπποκράτους 189, 114 72 Ἀθήνα. Τιμὴ τεύχους € 1,20. Ἐτησίᾳ συνδρομῇ, εἰσωτερικοῦ € 12, ἐξωτερικοῦ € 30. Ἡ Ἐπιτροπὴ ἐπιφυλάσσει εἰς ἑαυτὴν τὸ δικαίωμα νὰ μὴ δημοσιεύῃ ἢ νὰ συντέμνῃ κατὰ τὴν κρίσιν τῆς οἰονδήποτε χειρόγραφον. Χειρόγραφα δημοσιευόμενα ἢ μὴ, δὲν επιστρεφόνται. Ἀναγγελίαι ἐντύπων ἐν γένει καὶ βιβλιοκρισίαι δὲν δημοσιεύονται. ΚΩΔΙΚΟΣ: 1692.

Τόπος ἐκδόσεως Ἀθήνα, Μάρτιος 2008

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «Η ΔΑΜΑΣΚΟΣ»

Ἐκδόσεις «Ἡ Δαμασκός»

ΕΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΑΝ:

ΠΩΛ ΚΛΩΝΤΕΛ

ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΚΕΙΜΕΝΑ

Ἰπὸ Ε. Ν. Μόσχου

***

ΕΛΛΗΣ ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ

Ο ΚΗΠΟΣ ΜΕ ΤΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ

Ἐνα εὐχάριστο βιβλίο
γιὰ παιδιὰ τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου

***

Ἐκδόσεις «Ἡ Δαμασκός»
Καρότυπη 14 - 105 61 ΑΘΗΝΑ - Τηλ. 210 32 21 283

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ 'ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΑ'
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ 'ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ'
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ 'ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ'

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «Η ΔΑΜΑΣΚΟΣ»

ΠΡΟΝΟΙΑΣ ΣΥΝΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΩΝ
ΣΩΜΑΤΕΙΩΝ «Ο ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΠΑΥΛΟΣ»

55 ΧΡΟΝΙΑ ΣΤΟ ΚΕΛΛΙ ΤΗΣ ΦΥΛΑΚΙΣΜΕΝΗΣ

Έπιμέλεια: Άναστασίας Α. Παπακωνσταντίνου - Μαλάμη

Πρόλογος του Μακαριωτάτου Αρχιεπισκόπου Άθηνων
και πάσης Ελλάδος κ.κ. Χριστοδούλου

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
«Η ΔΑΜΑΣΚΟΣ»

Έκδόσεις «Η Δαμασκός»
Καρότση 14 - 105 61 ΑΘΗΝΑ - Τηλ. 210 3221 283